

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО КЛАСИЧЕСКИ И НОВИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА „ГЕРМАНИСТИКА И СКАНДИНАВИСТИКА“

ЕЛЕНА ЕМИЛОВА СТОЙНЕВА-НИКОЛОВА

ФОРМАЛЕН И СЕМАНТИЧЕН АНАЛИЗ
НА ШВЕДСКИТЕ СЛОЖНИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ
И ТЕХНИТЕ СЪОТВЕТСТВИЯ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Автореферат на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Професионално направление: 2.1 Филология
Германски езици – Съвременен шведски език

Научен ръководител: проф. д-р Антония Бучуковска

София

2021

Дисертационният труд е обсъден на 08.03.2021 г. и е предложен за защита от катедра „Германистика и скандинавистика“, Факултет по класически и нови филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд „Формален и семантичен анализ на шведските сложни съществителни и техните съответствия в българския език“ съдържа общо 184 страници и е оформен в пет глави, включени са 1 диаграма, 19 таблици, приложение, представляващо лексикален преводен корпус от 15 страници, списък на библиография (71 заглавия, от които 16 на шведски език и 19 на английски език), списък на източниците, от които са ексцерпирани примерите и списък на източници за справка в интернет.

Научно жури:

проф. д-р Йовка Великова Тишева

доц. д-р Емилия Здравкова Башева-Монова

проф. д-р Антония Иванова Бучуковска

проф. д-р Борис Димитров Парашкевов

доц. д-р Христо Маринов Стаменов

Защитата ще се състои на2021 г. отч.

Глава 1. Увод (стр. 5–17)

В настоящата глава се представят обектът, целта и задачите на изследването, както и се формулира работната хипотеза. Мотивира се изборът на темата и се аргументира нейната актуалност. Отделя се специално внимание на преводния корпус, като се проследяват различните етапи, през които се преминава, за да се достигне до крайния му вариант, който е представен като приложение. Главата завършва с представянето на структурата на дисертациония труд.

В т. **1.1.** се определят обектът, целта и задачите на изследването.

Обект на изследването са структурните и семантични особености на композиционно оформените съществителни имена в шведския език и техните български съответствия.

Целта на изследването е да се опишат и анализират семантичните и структурните особености на сложните съществителни имена в шведския език в съпоставка с българските им съответствия.

Изследването се основава на **корпус** от шведски лексикални единици и техните български съответствия, набран от документи на Европейския съюз. Така обектът на изследването се ограничава в тематично отношение до обществено-политическа лексика в областта на миграцията и предоставянето на убежище, която се използва в документите на Европейския съюз.

За да се постигне поставената цел, се формулират следните **задачи**:

- да се изработи теоретичната рамка, на чиято основа да бъде осъществено изследването;
- да се изготви съпоставителен анализ на особеностите на словообразуването в областта на композицията в българския и шведския език *на равнището на езиковата система*;
- да се състави необходимият за изследването корпус от обществено-политическа лексика, набран от документи на Европейския съюз;
- да се анализират структурните и семантични особености на шведските лексеми и техните български съответствия, т.е. да се проведе съпоставителен анализ *на равнището на речта*, включително да се установят начините, които най-често са използвани за превод в българските съответствия;
- да се набележат и формулират дидактични правила и насоки относно преводната еквивалентност, които биха били от полза в обучението по шведски език за българи и за преводаческата практика.

Заявената **предварителна изследователска хипотеза** е, че сложните съществителни имена в шведския език в редки случаи имат български

преводен еквивалент, който е сложно съществително име. Уточнява се, че верността на хипотезата ще се изследва единствено в рамките на използвания лексикален преводен корпус. Макар и ограничен тематично обаче, голяма част от изводите от анализа му се смятат за приложими към възможностите за постигане на еквивалентност при превода на шведски сложни съществителни имена изобщо.

Т. 1.2. представя мотивацията за провеждане на изследването. Като основна **мотивация** за провеждане на изследване в областта на шведската композиция се изтъква установената по време на преподавателската практика необходимост от изработването и прилагането на стратегии за по-бързото и успешно усвояване от българи на различните начини за образуване на шведски сложни съществителни имена, както и за изясняване на семантиката им.

Коментира се, че трудностите в обучението по шведски език за българи са свързани с формата и структурата на композитите, с правописа и произношението им, както и със семантиката. Дават се примери за дълги думи, включващи в себе си няколко коренни морфеми, напр. *bostadsområde* ‘жилищен район’ или за сложни шведски думи, в които на пръв поглед неестествено и нелогично са се струпали няколко съгласни звука, напр. *dricksvatten* ‘питейна вода’. Подчертава се, че особено устойчиви са трудностите и произтичащите от тях грешки, свързани с „декодирането“ на семантиката на композитите, напр. *anställningsintervju* ‘интервю за работа’ (букв. ‘интервю за назначаване’) или *sjuföreställningen* ‘представлението от 7 ч. (букв. ‘седем–представлението’).

В т. 1.3. се коментира **актуалността** на изследването, което бива определено като теоретико-приложно. То установява основните прилики и разлики между шведския и българския език в областта на композиционното словообразуване, а изводите от него са приложими в чуждоезиковото обучение, лексикографията и преводаческата дейност. Изследването разглежда проблеми на словообразуването в *съвременния* шведски и български език, т.е. перспективата към изследвания обект е *синхронна*, като особеностите на композиционно оформените шведски лексеми се разглеждат в съпоставка с българския език.

Посочва се, че изследването отразява и промените в определена област на обществените отношения (миграционните процеси и последиците от тях) в езиковата система на шведския и българския език, като се съсредоточава върху много активен източник на нова лексика в шведския и българския език – терминологичната обществено-политическа лексика в документите на Европейския съюз.

В т. 1.4. се представя работата, в резултат на която е съставен лексикалният преводен **корпус**, който се използва при анализа в дисертационния труд.

Работата върху емпиричния материал, на който се основава изследването, е извършена на три етапа. Първият етап включва подбор и съставяне на текстови корпус от различни текстове от областта на миграцията и предоставянето на убежище. На втория етап от текстовия корпус се ексцерпират композиционно оформени термини на шведски език и техните български съответствия. Ексцерпираните данни служат за основа при оформянето на лексикален корпус, включен като приложение към дисертационния труд. На третия етап е извършен подробен анализ на лексикалния преводен корпус с цел достигане до определени изводи и потвърждаване/отхвърляне на хипотезата в изследването.

За изготвянето на **текстови корпус** са използвани публикувани между 2014 и 2019 г. текстове¹ на шведски и на български език на официалните уебстраници на ЕС. Подчертава се, че търсенето на сравнително нови текстове е извършено съвсем целенасочено, тъй като могат да бъдат ексцерпирани примери от съвременни текстове, за да се проследят най-новите названия на понятия и явления, характерни за обществено-политическия живот на ЕС.

Посочва се, че подобрите текстове, от които са ексцерпирани лексикалните единици в шведския език и техните български съответствия дават възможност за анализ с оглед на съвременния етап от развитие на двата езика. **Темата за миграцията** е специално подбрана, тъй като е особено актуална през последните пет години, защото през 2015 г. е регистриран особено голям брой мигранти, насочващи се към Европейския съюз. Изразява се мнение, че този феномен е довел до появата на нови понятия и явления, съответно и до появата на нови названия както в българския, така и в шведския език и затова лексиката, свързана с темата миграция и представена в преводния корпус, може да се смята за актуална и за двата езика.

За да бъдат обхванати и по-широкоупотребими, и по-тясноспециални термини, са подбрани най-вече официални документи, но също така публикации на Службата за публикации на ЕС и съобщения за медиите на Пресслужбата на Европейската комисия.

Текстовете са с обем от около 1050 стандартни страници. Водещата тема в текстовия корпус е миграция и убежище, като за да бъде постигнато обогатяване на текстовия корпус, са привлечени и текстове от сродни области: хуманитарна помощ и гражданска защита; граници, сигурност; присъединяване към ЕС и напускане на ЕС.

От текстовия корпус с обществено-политически текстове са ексцерпирани шведски сложни съществителни имена и техните български

¹ Всички текстове, използвани за целите на дисертационния труд, са представени в списък в края на дисертационния труд и са достъпни във виртуалното пространство на посочените интернет страници.

съответствия, като по този начин е изготвен **лексикален корпус**, включващ единствено обществено-политическа лексика. В дисертационния труд се приема схващането, че обществено-политическата лексика е тясно свързана с обществено-политическата терминология и е трудно да бъде поставена ясна граница между тях.

След ексцерпирането на термините от текстовия корпус лексикалният корпус е обогатен и допълнен чрез включването на термини от още два източника: глосар с термини от областта на миграцията и даването на убежище, поддържан от Европейската мрежа по миграция и многоезичния, мултидисциплинарен тезаурус EuroVoc, покриващ дейностите на ЕС и по-конкретно дейността на Европейския парламент. Допълнителен източник на термини за преводния корпус би могъл да бъде и специализиран обществено-политически речник за двойката езици шведски – български, но такъв не е известно да съществува. След ексцерпирането на шведските сложни съществителни имена и техните съответствия те са допълнително верифицирани в IATE – терминологичната база данни на ЕС, която се използва от европейските институции при събирането и управлението на терминология, специфична за ЕС.

Ексцерпираните шведски сложни съществителни имена и техните български съответствия след това се нанасят в електронна таблица на програмата *Microsoft Excel* и се анотират, по време на което всяка единица се описва детайлно на база на различни критерии, които представляват интерес за изследването. Окончателната обработка се извършва с помощта на т.нар. *Pivot таблици* в програмата *Excel*.

Лексикалният корпус се състои от 656 шведски композиционно оформени термини и техните български съответствия и е специално изготвен за целите на изследването в дисертационния труд.

Лексиката, която преобладава (62%), тематично е отнесена към „миграция и убежище“, макар и с известни уговорки, тъй като се изтъква, че границите между отделните подтеми невинаги са ясно изразени. Около 24% от термините в корпуса са свързани с хуманитарна помощ, гражданска защита, граници и сигурност, а най-малък е дялът на думите, свързани с присъединяване към ЕС или напускане на ЕС (5%). Установена е и около 9% лексика, която е свързана с по-обща тематика, напр. *tredjeland* ‘трета страна’.

Анализираният лексикален корпус от 656 шведски сложни съществителни имена и техните български съответствия не претендира за абсолютна представителност и изчерпателност. Езикът освен това е динамична система, а обществено-политическите събития се развиват с бързи темпове и е трудно да бъдат описани всички шведски сложни съществителни, които да отговарят на тематичния обхват. С оглед на обема на текстовия корпус е прието, че най-висококачествените шведски сложни съществителни имена от областта на миграцията вече са

обхванати, както и че 656 единици за всеки от двата езика е достатъчна предпоставка за извършването на качествено изследване и достигането до адекватни изводи.

Т. 1.5. описва структурата на дисертационния труд, която следва класическата и общоприета в българската научна традиция структура на такъв тип изследвания, като се посочва, че стремежът е организацията на текста да отразява логиката на разсъжденията.

Всички цитирания и позовавания по въпросите, свързани с шведския език, са специално преведени от шведски на български език за целите на дисертационния труд, тъй като не са налични в превод на български език. Упоменава се, че включените шведски примери в гл. 3 са на съответните автори, но също са специално преведени на български език от автора на дисертационния труд. Шведските примери в дисертационния труд са оформени в курсив, а българските преводни еквиваленти са оградени с единични кавички, т.е. примерите са оформени по следния начин: *invandringspolitik* ‘имиграционна политика’.

Гл. 2. Теоретична рамка и методология на изследването (стр. 18–50)

Настоящата глава е съсредоточена около изграждането на теоретичната рамка и запознаването с методологията, на чиято основа се осъществява изследването.

В т. 2.1. са представени различни възгледи по отношение на **мястото на словообразуването с оглед на лингвистичните равнища**. Словообразуването в дисертационния труд се разглежда от една страна като тясно преплетено с единици от другите лингвистични равнища, а от друга като обособена част от езиковата система, за която са характерни специфични особености.

Възприети са идеите на А. Данчев (Данчев 2001: 39–41) и Ст. Димитрова (Димитрова 2019: 51–52, 54–55) за прагматичната и семантичната мотивираност на словообразуването. Универсалната когнитивна дълбочинна структура, която Данчев (Данчев 2001: 39–41) определя като „обща за всички естествени човешки езици и която предоставя надеждна теоретична база за всякакви междуезикови съпоставки и преводи“ е посочена като ключова за настоящето изследване, тъй като се прилага при съпоставката между композиционно оформените съществителни имена в шведския език и техните съответствия в българския.

В теоретичния модел на дисертационния труд от съществено значение е също така връзката на словообразуването със синтаксиса, която се застъпва например от В. Радева (Радева 2007: 9) и М. Пенчева (Пенчева 2004: 31–32). Посочва се, че композиционно оформените съществителни

имена в шведския език могат да бъдат описани чрез синтактични конструкции, което помага за изясняването на отношенията между съставните компоненти. Тъй като самите български съответствия много често представляват синтактични конструкции, това дава възможност парафразата на шведските сложни съществителни имена да се използва като отправна точка при съпоставката с българските им съответствия.

Тъй като специфичните особености на словообразователната система на езика изискват боравенето със специфични термини, в дисертационния труд се използва разграничението между понятията словообразователен тип, словообразователен модел и словообразователен начин така, както са представени от Бояджиев (Бояджиев 1999: 38, 227–228), като в дисертационния труд се привеждат и шведски примери.

В т. 2.2. се пристъпва към **дефиниране на някои термини** от областта на словообразуването, които се използват в дисертационния труд, както и употребата им в научната литература.

Започва се с разграничаването на два основни начина на словообразуване (Бояджиев 2011: 38–39) в зависимост от типовете словообразователни средства:

- морфологичен: към него се отнасят афиксацията, напр. *учител*, и композицията, напр. *водопад*, тъй като при тях се използват единици на морфологията;
- неморфологичен: преобразуват се готови словосъчетания, напр. *детска стая – детска* (синтактична конверсия), *изкуствен спътник – спътник* (универбиране) и др.

Уточнява се, че в дисертационния труд неморфологичният начин на словообразуване и неговите подвидове не се разглеждат, когато се извършва съпоставка на системно равнище.

Прави се сравнение между употребата на афиксацията и композицията в шведския и българския език. Посочва се, че според Радева (Радева 1991: 210, Радева 2007: 294) традиционен и основен начин при номиналното словообразуване в българския език е суфиксацията, а от друга страна според Б. Лилестранд (Лилестранд 1993: 32) в съвременния шведски по-голямата част от новата лексика е образувана чрез композиция. Още на този етап може да се направи заключение, че е налице междуезикова асиметрия, която се дължи на разликата в активността на различните морфологични словообразователни начини за образуване на съществителни имена в двата езика. Композиционният начин е по-характерен за германските езици, включително за шведския език, отколкото за славянските.

В шведския език се използва един и същ термин (шв. *sammansättning*), чрез който се обозначава както словообразователният процес, така и резултатът от него, но в българското езикознание по традиция процесът и резултатът от него се означават с отделни термини. За

назоваване на процеса се използва терминът *композиция*, както и *композиционен процес* или *образуване на сложни думи*. За означаване на резултата от композиционния процес в българското езикознание се срещат различни термини, като в дисертационния труд за означаване на резултата от процеса композиция се използва най-вече терминът *компóзит* (в мн. ч. *компóзити*), което се аргументира с факта, че този термин се среща в по-нови изследвания в областта на българското словообразуване (Радева 2007: 56; Пенчева 2004: 203), а като негов синоним се използва и терминът *композиционно оформени думи* (Радева 1991: 45; Радева 2017: 199). Терминът *сложни думи* също се използва в дисертационния труд, но с уговорката, че той включва не само думи, които са оформени чрез чиста композиция, а и такива, оформени посредством композиция и суфиксация, напр. *знаменосец* (вж. т. 3.1.2.1.)

По отношение на съставните части на композиционно оформените съществителни е предпочетен терминът *компоненти*. Тъй като последователността и позицията на компонентите в рамките на сложното съществително е от съществено значение както от семантична, така и от формална гледна точка, в дисертационния труд се използват най-често термините *първи компонент* и *втори компонент*.

Когато една от произвеждащите основи е носител на основното за целия композит значение, в дисертационния труд се приемат следните термини, използвани от Т. Бояджиев и В. Радева: *подчинена основа* (Бояджиев 1999: 269), *опорен компонент* (Бояджиев 1999: 267–268), *опорна дума* (Радева 1991: 49, Бояджиев 1999: 267–268).

Аргументира се и използването на термина *интерфикс* в дисертационния труд, за да се означае свързващият елемент в рамките на сложната дума, напр. *s* в *universitetsförlag* ‘университетско издателство’.

Т. 2.3. разглежда **особеностите на композицията като словообразователен начин**, но без да се изхожда от конкретен език, а по-скоро се търси надезиков подход.

Уточнява се кои са спорните въпроси в областта на композиционното словообразуване, като се цитират Р. Либер и П. Щекауер (Либер, Щекауер 2009: 3), които използват формулировката „микровъпрос“ и „макровъпрос“. Според тях микровъпросът е свързан с компонентите, от които са изградени сложните думи и това, че в някои езици тези компоненти не са самостоятелни думи, а по-скоро основи или корени. Макровъпросът пък е свързан с невъзможността да бъде прокарано ясно разграничение между композицията от една страна и афиксацията и фразообразуването от друга.

В т. **2.3.1.** се засяга въпросът за **същността и характерните особености на сложните думи**. Представя се схващането на Л. Бауер (Бауер 2009: 543–558), според когото сложната дума може да бъде дефинирана по ортографичен, фонологичен, морфологичен, синтактичен и

семантичен начин, което след това да се използва при изготвянето на типология на сложните думи. Разяснени са различните характерни особености на сложната дума, които са от значение според Бауер: фонологични особености, наличие на свързващ елемент между двата компонента, липса на вътрешна флексия, наличие на опорен компонент, подредба на компонентите в сложните думи, рекурсивност, семантика на сложните думи – ендоцентричност и екзоцентричност, евентуална равноправност между компонентите, наличие на разнообразни семантични отношения между компонентите на ендоцентричните сложни думи, евентуално наличие на глагол в опорния компонент. В дисертационния труд всички особености са допълнени с коментари за шведския език.

В т. 2.3.2. е представена **класификация на сложните думи** според С. Скализе и А. Бизето (Скализе, Бизето 2009: 72, 76), която се основава най-напред на синтактичната връзка между компонентите (подчинителна, съчинителна, атрибутивна), а като втори критерий се използват семантичните отношения между компонентите. На база на тези критерии Скализе и Бизето разделят сложните думи на следните групи и подгрупи:

- подчинителни сложни думи: връзката между компонентите е подчинителна и единият компонент е опорен. Семантичните отношения между компонентите зависят от липсата или наличието на глагол/отглаголно съществително в опорния компонент. Разделят се на базови сложни думи (англ. *ground compounds*), напр. *skolbok* ‘учебник’ и на сложни думи с глаголна връзка между компонентите (англ. *verbal-nexus compounds*) от типа *bussförare* ‘шофьор на автобус’, при които глаголят семантично избира подчинената основа, с която да се свърже;
- съчинителни сложни думи: основите са синтактично равноправни, напр. *sötsur* ‘сладко-кисел’;
- атрибутивни и апозитивни сложни думи, възприемани като междинна група между подчинителните и съчинителните. Подчинената основа изразява отличително качество на опорния компонент. При атрибутивните подчиненият компонент е прилагателно име, напр. *blåögd* ‘синеок’, докато при апозитивните подчиненият компонент е съществително име, напр. *guldfisk* ‘златна рибка’.

В своята класификация Скализе и Бизето допълнително разделят думите във всяка група на ендоцентрични и екзоцентрични.

В дисертационния труд като начало се пристъпва към общ теоретичен преглед по въпросите, свързани с композицията и едва в гл. 3 се преминава към анализ на особеностите на композицията на системно равнище за конкретни езици. Посочва се, че това съчетаване на надезиков подход като част от теоретичната рамка и последвалото фокусиране върху определени езици дава възможност за по-добра перспектива при извършването на съпоставителния анализ на системно равнище.

При анализа на сложните думи в дисертационния труд от една страна се използват критериите на Скализе и Бизето, но от друга се следват и традициите в областта на българското и шведското словообразуване. Решено е да бъде използван опростен вариант на класификацията на Скализе и Бизето и в дисертационния труд сложните думи се разделят на: сложни думи със съчинителна връзка; сложни думи с подчинителна връзка и допълнително подразделяне в зависимост от липсата или наличието на глагол/отглаголно съществително.

От значение е възгледът на Бауер, че сложната дума може да бъде дефинирана по ортографичен, фонологичен, морфологичен, синтактичен и семантичен начин и е направен избор при анализа на сложните думи на системно равнище особеностите на сложните думи да бъдат систематизирани по следния начин: семантични, формални, фонетични, ортографични. Определено е фокусът да бъде върху семантичните и формалните особености, като се уточнява кои особености се разглеждат към формалните и кои – към семантичните. Аргументира се включването на ортографичните и фонетичните особености на сложните думи.

Тъй като семантичните особености са от особен интерес за дисертационния труд, е избрано да бъде приложен ономасиологичен подход и в т. **2.4.** се пристъпва към изясняване на **ономасиологичния подход в словообразуването.**

В т. **2.4.1.** се представя **същността на ономасиологичния подход.** Според Т. Бояджиев (Бояджиев 2011: 11) докато семасиологията се интересува от лексикалното значение на думата, то ономасиологията изучава връзката между лексикалното съдържание и езиковата форма. Изяснява се теоретичната база на ономасиологията, поставена от чешкия езиковед М. Докулил (по Щекауер 2005: 210–211; Попова 2012: 283; Радева 1991: 11), който въвежда идеята за ономасиологична категория, която представлява различни начини за структуриране на определено понятие в даден език. Изясняват се структурата на ономасиологичната категория и понятията ономасиологична база, ономасиологичен признак, ономасиологична връзка. Разграничават се трите ономасиологични структурни типа според Докулил (по Радева 1991: 11–13) с оглед на особеностите при реализацията на ономасиологичните категории – модификационен, мутационен, транспозиционален.

В т. **2.4.2.** се предлагат примери, които показват **приложимостта на ономасиологичния подход в изследването на словообразуването,** например при анализа на деривационните процеси, свързани с именното словообразуване в славянското езикознание (Радева 1991, 2007), както и в терминологията (Попова 2012: 111).

Според Радева (Радева 2007: 28) когато словообразуването се изучава чрез терминологията на ономасиологията, се „дава възможност за изясняване на потенциалните начини на номинация, които се предлагат от

езика, като се регулират от установените вече в речевата форма практика норми“. Тя (Радева 1991: 8) дава следния пример за един и същ факт от действителността, който езиково може да се свърже по различен начин: с еднокоренна дума – *първолак*, с композиционно оформена дума – *първокласник*, с название, изградено от повече лексикални единици – *ученик в първи клас*.

Радева (Радева 1991: 45) отбелязва, че при оформените чрез композиция думи ономасиологичната база е проста, но признакът е сложен. От ономасиологична гледна точка тя дели композиционно оформените думи с подчинителна връзка между компонентите на две групи (Радева 1991: 48–49):

- образувани чрез модификация: едната основа носи основното, категориално значение, като при сложните съществителни обикновено става въпрос за родово понятие, а другата основа внася признака, чрез който се уточнява, модифицира значението, напр. *кинолюбител*. Повечето сложни съществителни имена в шведския език са образувани чрез модификация: *arbetstillstånd* ‘разрешение за работа’;
- образувани чрез мутация: понятието, означено чрез опорната дума вместо да се модифицира, се свърза с нов десигнат, напр. *бетоноз* или *krypin* ‘бърлога’ (букв. ‘влез вътре пълзешком’).

В дисертационния труд се използва **ономасиологичният модел на П. Щекауер**, който е представен в т. 2.4.3. Посочва се, че моделите на Докулил и на Щекауер могат да бъдат разглеждани като „когнитивно-ономасиологични подходи“ (Гжега 2009: 367). Според Щекауер (Щекауер 1998: 8) словообразуването изучава „процеса на създаване на нови наименования съгласно нуждите от наименования в една езикова общност“. Щекауер се въздържа от традиционното разграничение между композиция и аfixация, а вместо това той (вж. Щекауер 2016) разграничава осем ономасиологични типа.

Разяснени са нивата, през които според модела на Щекауер (Щекауер 1998: 8–9, 64) се преминава, след като определена езикова общност изпита необходимостта да назове определен обект от извънезиковата действителност: концептуално, семантично, ономасиологично, ономотологично, фонологично.

Според Щекауер (Щекауер 2016: 67–68) от гледна точка на ономасиологичния модел образуването на сложна дума представлява самият акт на назоваване от страна на конкретен носител на езика, който избира измежду няколко стратегии на назоваване, които се представят от Щекауер като различни ономасиологични типове. При словообразуването е налице „конкуренция между две противоположни тенденции, тенденцията към езикова икономия и тенденция към семантична прозрачност“, като първата облагодетелства говорещия/пишещия, а втората – слушащия/четящия. В различните ономасиологични типове

Щекауер вижда и различна по степен приложимост на съответните тенденции. Коя от тенденциите ще надделее при съответния носител на езика зависи според него от продуктивността на ономасиологичните типове, но и от социолингвистични фактори, сред които възраст, пол, образование.

В дисертационния труд е предпочетен главно ономасиологичният подход, разработен от Щекауер, поради неговата актуалност (Щекауер е сред водещите съвременни специалисти по въпросите на словообразуването) и достъпност (за разлика от Докулил, Щекауер пише на английски език). Моделът на Щекауер е пригòден за съпоставителното описание на славянски и германски езици. Подчертава се обаче, че за целите на дисертационния труд се запазва традиционното деление между композиция и афиксация, както е при Докулил, но не и при Щекауер.

Към модела на Щекауер, при който се описват нивата, през които се преминава при назоваване на обект, се добавя още едно ниво – ортографичното, тъй като ортографичните особености на композиционно оформените думи се възприемат като важен аспект от обучението по чужд език.

Добавя се още една причина, поради която ономасиологичният подход е за предпочитане при съпоставителните изследвания: според К. Хансен (Хансен 1977: 293, цит. по Кастовски 2005: 109) представените логично-семантични връзки са потенциално универсални и следователно по-подходящи за терциум компарационис (вж. т. 2.5.2. и т. 2.7.), отколкото формално-семантичните структури, които са по-специфични за отделните езици. Следователно като база при съпоставянето в настоящото изследване е подходящо да бъде използвана общата за езиците универсална понятийна/когнитивна дълбочинна структура от модела на Данчев за езиковите равнища и връзките между тях (вж. т. 2.1.).

Като универсално в изследването при съпоставянето на шведски сложни съществителни и техните български съответствия се посочва ономасиологичната база, която е обща, независимо от двата езика. Т.е. идентифицирайки определено понятие от действителността, което трябва да намери своето название, се стига до избор на ономасиологична база, която съвпада за всяка двойка термини в двата езика. Този избор е ограничен, защото става въпрос за термини, а те от своя страна са еднозначни и прозрачни. На следващия етап във всеки един от двата езика се пристъпва към избор на конкретни морфемни, които ще представляват семите, като изборът зависи от една страна от изобретателността на носителите на езика, а от друга – от съответните ограничения в рамките на езика, т.е. това, което Щекауер (Щекауер 2016) нарича в своя модел *creativity within productivity constraints* (англ. ‘креативност в рамките на ограниченията за оформяне’).

Прилагането на ономаσιологичния подход в изследването на семантичните особености на термините от областта на миграцията и убежището осигурява необходимия за съпоставката терциум компарационис (назоваването понятие). Проследява се изборът на конкретна езикова форма при назоваването на понятието във всеки от двата езика. В шведския език се разглеждат само композиционно оформени съществителни имена и се търсят различните начини за назоваване на същото понятие в българския. В изследването се отразява именно различният начин на назоваване на едно и също понятие в два различни езика – посредством композиция в шведския език и посредством композиция или други езикови средства в българския.

Имайки предвид, че обект на изследването са термините в преводния корпус, в т. **2.5.** се представят някои основни принципи на **теория на терминологията** според публикувания през 2012 г. основополагащ за българското терминознание труд „Теория на терминологията“ на М. Попова (Попова 2012).

Приема се дефиницията, дадена за *термин* от Попова (Попова 2012: 25–26), според която „терминът е знак от естествен или от изкуствен език, който означава понятие в системата на дадена научна, техническа и въобще професионална общност“. Те функционират в специалните стилове на езика, т.нар. езици за специални цели, като „осъществяват възможността за успешна комуникация между специалистите“.

Т. **2.5.1.** разглежда **езиковите особености на термините**, като според Попова (Попова 2012: 43–47) формата на термина може да се категоризира като част на речта или като определен структурен тип. В дисертационния труд се застъпва схващането, че с оглед на принадлежността си към частите на речта термините представляват предимно съществителни имена или субстантивирани части на речта. Уточнява се, че всички шведски термини в лексикалния корпус са предварително ограничени по принадлежност към клас и са съществителни имена. Структурните типове сред българските съответствия са представени в т. 4.7.2.2.

В т. **2.5.2.** вниманието се насочва към **съпоставителния подход в терминологията**. Възгледите на Попова съвпадат с препоръчвания от Хансен (вж. т. 2.4.3.) ономаσιологичен подход в съпоставителните изследвания, тъй като според Попова (Попова 2012: 171) в терминологичните изследвания най-подходящ терциум компарационис е „понятието и респ. понятийната система или нейната структура поради предположението за тяхната универсалност“.

Посочени са и различни групирания на термините според Попова (Попова 2012: 177) и изследването в дисертационния труд се определя като анализ на тематична група от термини, тъй като представените в корпуса термини са тематично ограничени до обществено-политическа лексика,

използвана в документите на Европейския съюз, свързани с миграция и убежище.

В т. **2.5.3.** се представят **етапите в терминообразуването** според Попова (Попова 2012: 267): частнонаучен – вниманието на специалистите е привлечено от дадено явление и след анализ се установява съдържанието на понятието за него; логически – формулира се дефиниция на понятието; лингвистичен – в ономасиологичния му смисъл преминава през избор на номинационни признаци и завършва с намиране на начини за формалното му изразяване в езика, като Попова нарича този етап „терминологична номинация“. Етапите са определени до голяма степен като сходни с нивата от ономасиологичния модел на Щекауер (вж. т. 2.4.3.).

В т. **2.5.4.** са посочени и обяснени няколко основни **техники за терминологична номинация** според Попова (Попова 2012: 375–427): морфологични, формалносинтактични, универбизация, синтактично-семантична кондензация, абривиация, заемане на термини от чужди езици. Тази класификация на техниките за терминологична номинация е приложена спрямо българските съответствия в изследването (вж. т. 4.7.2.2.). В корпуса с шведски термини се приема, че е представена основно една от техниките – тази на композицията, макар и на отделни места тя да е комбинирана и с други техники за терминологична номинация, например срещат се заемки от английски език, като *hjärnflykt* ‘изтичане на мозъци’ – калка на английския термин *brain drain*.

В т. **2.5.5.** се разяснява **формалната вариантност при термините**, която според Попова (Попова 2012: 588–592) се проявява като съществуването на „паралелните езикови средства, които по различен начин изразяват тъждествено терминологично значение“. Уточнява се, че някои от описаните подтипове се разглеждат допълнително при анализа на българските съответствия от лексикалния корпус (вж. т. 4.7.2.2.).

Т. **2.6.** е посветена на т.нар. **функционален подход в преводознанието**, тъй като се отбелязва, че при проучването на текстовия преводен корпус и последвалото ексцерпиране на отделни единици за работния терминологичен корпус, водеща е функционалната гледна точка към превода, т.е. ексцерпирани са функционалните преводни еквивалентни на шведските термини, а не е търсено съответствие на ниво дума.

Т. **2.7.** е посветена на **съпоставителния метод в областта на лексикологията и словообразуването**. Уточнява се, че при съпоставителния анализ на шведските термини и българските им съответствия, са използвани елементи от разширения модел на съпоставителен анализ на А. Данчев (Данчев 2001: 100–107), който включва:

- съпоставителен анализ на системно равнище: след уточняване на подсистемите, които ще станат обект на изследване;

- анализ на преводен корпус: след съставянето на представителен преводен корпус;
- описание и анализ на междинния език: анализ на определен тип грешки на учащите се.

В дисертационния труд се използват първите два компонента от модела, а имплицитно и третият. Най-напред е проведен съпоставителен анализ между шведския и българския език на особеностите на словообразуването в областта на композицията в българския и шведския език на равнището на езиковата система. След представянето и обосноваването на текстови корпус и на лексикален корпус, лексикалният преводен корпус е подробно анализиран, използвайки като терциум компарационис понятието, т.е. извършва се анализ на речево равнище и се правят съответните изводи. В дисертационния труд не се предвижда извършване на анализ на грешките на учащите се както поради ограниченията в обема, така и поради ограниченията във времето, тъй като то предполага извършването на голям обем емпирична дейност, но се добавя, че дисертационният труд би могъл да бъде използван като основа за бъдещи изследвания върху междинния език на учащите.

В т. **2.8.** е направен преглед на **научната дискусия в Швеция и България.** Тъй като се посочва, че съпоставително изследване между двойката езици „шведски – български“ в областта на словообразуването не е открито, двата езика се представят отделно: в т. **2.8.1.** – **изследвания по въпросите на словообразуването в шведската езиковедска традиция,** а в т. **2.8.2** – **изследвания по въпросите на словообразуването в българската езиковедска традиция.**

За разгледаните трудове в Швеция от последните 50 години се прави заключението, че отделните изследвания, занимаващи се само с композиционно словообразуване, не са многобройни и през последните години шведските езиковеди, работещи в тази област, се интересуват най-вече от семантичните характеристики на композиционно оформени неологизми в езика. Изказва се мнението, че тази тенденция е показателна за необходимостта от намиране на езикови средства за назоваване на нови обекти и явления, която в шведския език освен чрез заемки, нови непроизводни думи, калки, фрази и т.н., традиционно намира своя формален израз чрез композиционно оформени съществителни имена.

В т. **2.8.3.** са взети под внимание и някои **изследвания в областта на синтаксиса и словосъчетанието,** тъй като съответствията на шведските сложни съществителни имена в повечето случаи на български език са словосъчетания.

Глава 3. Съпоставителен анализ на системно равнище: особености на композицията в шведското и българското словообразуване (стр. 51 – 83)

В т. 3.1. се представят **характерни особености на композиционно оформени съществителни имена**: най-напред в т. 3.1.1. за шведския, а после в т. 3.1.2. и за българския език.

В т. 3.1.1.1. се дава **определение за композиционно оформени съществителни имена според шведското езикознание**: съществителното може да се раздели на поне два компонента; всеки от компонентите съдържа поне една коренна морфема; всеки от компонентите би могъл да бъде използван като самостоятелна лексикална единица.

Уточнява се, че дисертационният труд не обхваща т.нар. композиционно-суфиксни сложни съществителни, за които сред шведските езиковеди има различни мнения дали те да бъдат разглеждани като част от шведската композиция, напр. *bokföring* ‘счетоводство’, *järnvägare* ‘жп служител’.

В т. 3.1.1.2. се разглеждат **семантичните характеристики на шведските композити**. Най-напред се уточнява разграничението между **прозрачни и лексикализирани композити**. Понятието *прозрачни* (шв. *genomskinlig*) думи се използва за означаването на сложни съществителни, чието значение може да се установи въз основа на значението на компонентите, от които е съставена сложната дума. В случаите, когато е невъзможно значението на сложната дума да се установи въз основа на значението на компонентите, от които е съставена, сложните съществителни се характеризират като **лексикализирани** (Малмгрен 1994: 24), напр. *jordgubbe* ‘ягода’ (букв. ‘земно старче’).

След това се преминава към класифициране на шведските композити като **детерминативни, копулативни и притежателни композити**. Разграничаването между детерминативни и копулативни е направено в зависимост от отношението между произвеждащите основи. При копулативните композити отношението между произвеждащите основи е съчинително и компонентите са равноправни един спрямо друг с оглед на значението на производната дума, а при детерминативните, които са основната група, отношението е подчинително и единият компонент (обикновено вторият) носи основното значение в сложната дума, а другият (първият) дава допълнителна информация, прецизира. Добавя се, че в шведския език се срещат, макар и по-рядко, и сложни съществителни имена от типа бахуврихи, т.нар. притежателни композити, т.е. това, с което се описва самата сложната дума, обозначава този, който го притежава, напр. *Rödluan* ‘Червената шапчица’.

Като втори критерий се прилагат **синтактично-семантични връзки между компонентите**. Схващането, че композитите могат да бъдат

представени посредством синтактични конструкции представлява голям интерес за дисертационния труд, защото това би помогнало при съпоставка между възможните синтактични конструкции в шведския и съответните преводни еквиваленти в българския език.

Според Г. Юсефсон (Юсефсон 2005: 89–90) съществуват прекалено много варианти и семантичната връзка между първия и втория компонент не може да бъде предвидена. В предложениия дисертационен труд се приема мнението на авторката, че единна формула няма, но се подчертава, че е важно да се навлезе в разнообразието от семантични връзки чрез разглеждането на по-подробните изследвания на някои шведски учени като Р. Съодерберг, У. Торел и съставителите на Шведската академична граматика.

Когато отношението между компонентите е координиращо, според Съодерберг (Съодерберг 1971: 22) целият композит може да се замени със словосъчетание със съюза „и“, напр. *prinsgemål* ‘съпруг на кралицата’. По-komplицирано изглеждат нещата, когато отношението между компонентите е подчинително и тогава Съодерберг (Съодерберг 1971: 23–28) предлага пет основни възможности за описание на този вид композити чрез синтактични конструкции, като открива най-голямо разнообразие от семантични възможности, когато в синтактичната конструкция има основна дума + предложна фраза, напр. *rekryteringspolitik* ‘политика за наемане на служители’.

Торел (Торел 1981: 41–44) предлага малко по-различен подход към детерминативните композити и за водещ критерий при обособяването на различни групи и подгрупи избира принадлежността на първия компонент към различните части на речта, а като втори критерий – евентуалното наличие на глагол/отглаголно съществително име в един от двата компонента.

За да се опише семантичната връзка между първия и втория компонент от Шведската академия също изхождат от частите на речта, като определяща тук е принадлежността само на първия компонент, но пък съществителните нарицателни и съществителните собствени са отделени в различни групи (SAG 1999: 44–47).

В дисертационния труд се прави преценка, че и трите начина за анализ на семантично-синтактичните отношения между компонентите могат да бъдат приложени за целите на изследването, за да се търсят закономерности при предаването на въпросните отношения със съответните български преводни еквиваленти. Преценява се, че най-подходящият подход би бил първо да се обособят различни групи композити с оглед на частите на речта, към които принадлежи първият компонент, както предлагат авторите на SAG, а след това да се вземе предвид и дали е налице глагол/отглаголно съществително, както предлага Торел.

В т. 3.1.1.3. се разглеждат **формални характеристики на шведските композиционно оформени съществителни имена.**

Най-напред се започва с термините, с които биват назовавани **компонентите.** Разгледани са характерните особености на втория компонент, но повече внимание се обръща на характерните **особености на първия компонент с оглед на формата и принадлежността към частите на речта.** Той може да бъде от своя страна отново съществително име, но могат да бъдат използвани също и други части на речта, включително и служебни думи, което е демонстрирано чрез примерите на езиковедите Торел (Торел 1981) и Лилестранд (Лилестранд 1993).

Освен най-честите случаи, при които първият компонент е съществително или прилагателно име, се откриват и доста разнообразни случаи при шведските композиционно оформени съществителни имена. Коментира се, че макар тези случаи да са сравнително по-рядко срещани се, те дават по-пълна картина и представа за многообразието на първия компонент в шведските композити.

От диахронна гледна точка според Торел (Торел 1981: 35) и Лилестранд (Лилестранд 1993: 41) могат да се обособят две групи композити: образувани от основата (шв. *stamkomposita*); падежнообразувани композити (шв. *kasuskomposita*), при които първият компонент включва окончание за падеж, обикновено родителен падеж, маркиран най-често с *s*, напр. *tidningsredaktion* ‘редакция на вестник’, или пък останки от стари падежни форми в шведския – *o*, *e*, *a*, *u* (*veckoslut* ‘уикенд’, *rättegång* ‘съдебно дело’, *mannaminne* ‘памет’, *gatukorsning* ‘кръстовище’).

Включено е и мнението на Г. Бой (Бой 2005: 88–89), според когото в подобни случаи става въпрос за аломорфия на основата (англ. *stem allomorphy*), тъй като основата придобива нова фонологична форма, която е подходяща за използване в композиционно оформената дума и когато носителите на езика създават нов композит, те се основават на аналогия при избора на конкретен аломорф. Коментира се, че това означава, че те преминават през оноματοлогичното ниво съгласно модела на Щекауер (вж. т. 2.4.3.), при което избират конкретните морфеми, с които да предадат ономазиологичната структура.

Голямото внимание, което езиковедите отделят на въпроса за формата на първия компонент в шведските композити, показва, че макар от една страна възможностите да не са неограничени, изборът на точната форма невинаги се прави съвсем лесно, дори и от носители на езика.

Основите в шведските композити могат да бъдат свързани помежду си посредством **интерфикс** или директно, като връзка без съединителен елемент е характерна за шведския език и се среща изключително често. Като интерфикс в шведските композиционно оформени съществителни имена се среща най-често съгласната „-s-“, а по-рядко се появяват гласните

„-a-“, „-e-“, „-o-“, „-u-“, които са останки от по-стара падежна система в шведския език.

Използването на интерфикса *s* зависи от различни фактори, като най-често определящ е първият компонент в композиционно образуваното съществително, особено наличието на композиционно или суфиксно оформен първи компонент, напр. *centralbankspolitik* ‘политика на Централната банка’; *revolutionsledare* ‘революционер’.

Описват се също така и различни фактори, които според Торел (Торел 1981: 35) влияят върху оформянето на основа, която да може да влезе в рамките на композиционно оформено съществително, т.нар. *fogeform* ‘форма за свързване’ (букв.).

Морфемният състав на компонентите може да бъде различен, т.е. компонентите могат да бъдат изградени от различни по вид и брой морфемии. Лилестранд (вж. Лилестранд 1993: 26–28) установява, че и първият, и вторият компонент могат да бъдат оформени по три различни начина от словообразователна гледна точка и да представляват: коренна морфема; коренна морфема + афикс; (коренна морфема (+ ев. афикс)) + (коренна морфема (+ев. афикс)), т.е. проява на рекурсивност, тъй като един композит влиза като компонент в друг композит.

Възможните комбинации са девет на брой, като се привеждат примери от лексикалния преводен корпус на изследването. Най-обикновеният вариант е, когато и двата компонента включват единствено коренна морфема, напр. *asylrätt* ‘право на убежище’. Следващата възможност е, когато поне един от компонентите е образуван посредством афиксация и композитът тогава отново е съставен от две коренни морфемии, напр. *migrationshantering* ‘управление на миграцията’. Композити, съставени от повече от две коренни морфемии, задължително включват поне един компонент, който да е оформен чрез композиция, напр. *uppehållstillståndskort* ‘карта за пребиваване’. Много голям е броят на коренните морфемии в случаите, когато и двата компонента са оформени чрез композиция, защото тогава всеки един от тях включва по минимум две коренни морфемии, напр. *migrantsmugglarnätverk* ‘мрежа за контрабанда на мигранти’.

Установява се следната взаимовръзка между словообразователните морфемии, изграждащи компонентите и общия брой на коренните морфемии в целия композит: в случаите, в които компонентите не са оформени чрез композиция, общият брой коренни морфемии е две; ако само един от компонентите е оформен чрез композиция, общият брой се увеличава до поне три коренни морфемии; когато всеки един от компонентите е образуван посредством композиция, общият брой на коренните морфемии ще бъде поне четири, но е възможно и да са повече.

Броят на коренните морфемии в шведските композити с лекота може да достигне четири и повече, както и се заключава, че чрез

композиционния словообразователен начин шведският език има възможност за създаване на свръхдълги думи, надхвърлящи 14 знака (вж. Теландер 1997: 282), напр. *vidarebosättningsåtgärder* ‘мерки за презаселване’. Освен това има изследвания (Нурдман 1992: 54), които показват, че свръхдългите думи много често са композиционно оформени и включват в себе си отглаголно съществително, напр. *konsonantförlängning* ‘удължаване на съгласен звук’.

Прекалено голямата дължина и прекалено големият брой коренни морфемни в рамките на един композит затруднява възприемането и би могло да се стигне до трудности в тълкуването, но от друга страна подобни думи демонстрират как на практика се прилага законът за езиковата икономия. Коментира се, че съгласно ономазиологичния модел на Щекауер (вж. т. 2.4.3.), в случая е избрана конкретна стратегия за назоваване и при нея е предпочетено тенденцията към езикова икономия да надделее над тенденцията към прозрачност при изразяването (семантична прозрачност), облагодетелствайки говорещия/пишещия, но за сметка на слушащия/четящия.

В т. **3.1.1.4.** се разглеждат накратко **фонетичните характеристики** на шведските композити: тоналният акцент, който най-често се използва, т.нар. *grav accent*, допринася за възприемането на композита като една дума и затова според Торел (Торел 1981: 27) той има свързваща функция, „с главно ударение върху първия компонент и силно вторично върху втория компонент“.

В т. **3.1.1.5.** се представят **ортографичните характеристики** на шведските композити. В най-новото, четвърто, издание на „Шведските правила при писане“ (Карлсон 2017: 146–154) конкретните препоръки са за слято изписване на композитите, но в зависимост от структурата на първия компонент се добавят и разясняват следните възможности: изписване с дефис между двата компонента, напр. *CO₂-utsläpp* ‘емисии на въглероден диоксид’; изписване с дефис между двата компонента и дефис между думите в първия компонент, напр. *dörr-till-dörr-leverans* ‘доставка от врата до врата’; изписване с дефис между двата компонента, разделно изписване на самия първи компонент, напр. *New York-born* ‘жителите на Ню Йорк’.

В т. **3.1.2.** се преминава към **композиционно оформени съществителни имена в българския език**, като се започва с **характерните особености на композиционно оформени съществителни имена според българското езикознание.**

В българското езикознание най-често се разглеждат не конкретно композитите, а сложните съществителни имена като цяло и се дава дефиниция за сложно съществително име според Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 75): „лексикална единица, образувана от два (рядко повече) пълнозначни елемента, характеризираща се с единство на значението и

съотносима в лексикално-граматичната система на българския език със съществителните имена“, напр. *тютюнопроизводител*.

Приведени са и обобщените от Цв. Аврамова и П. Осенова критерии, които са приети в българското езикознание за сложна дума (Аврамова, Осенова 2005: 351) (вж. Георгиева 1967, ГСБКЕ 1983₁, Балтова 1971, ПРСБКЕ 1983): да е образувана от поне два корена; поне един от компонентите да губи граматичната си характеристика и да не може да се променя по число или да се членува в рамките на думата; и двата компонента да назовават едно и също понятие; между компонентите да не може да се вмъкне друга част; компонентите да не могат да бъдат разменени, без да се промени значението на сложната дума; между компонентите да е налице координационност или субординационност.

Мястото, което композитите заемат сред сложните съществителни имена, е онагледено чрез групите, на които Радева (Радева 1987: 82, Радева 1991: 48) разделя сложните съществителни имена в зависимост от словообразователния им тип: оформени чрез композиция, при което се свързват основи, които могат да бъдат използвани като самостоятелни лексикални единици, напр. *кино+зала*→*кинозала*; оформени чрез композиция и суфиксация, т.е. композиционно-суфиксно оформени и съдържащи поне две коренни морфеми + суфикс, но вторият компонент не се среща като самостоятелна лексикална единица, напр. *наемодател*; оформени единствено чрез суфиксация, т.е. суфиксни структури от сложни основи (с повече от една произвеждаща основа), напр. *законодател+ство*.

В т. 3.1.2.2. са представени **семантичните характеристики**, като според вида на синтактичната връзка между компонентите отношението между произвеждащите основи е описано в Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 75–76) като: съчинително, напр. *железобетон*; подчинително, напр. *самолетоносач*.

Всеки компонент има точно определено място в сложното съществително, а за определяне семантиката на сложните съществителни имена Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 76–77) разграничава следните семантико-синтактични зависимости между компонентите с подчинителна връзка и функцията на първия компонент: подложна, напр. *водопад*; допълнителна, напр. *въгледобив* (най-често срещаните случаи); атрибутивна, напр. *водоизточник*; обстоятелствена, напр. *бързоходец*.

В т. 3.1.2.3. се преминава към **формалните характеристики на композиционно оформени съществителни имена**, като се подчертава, че според Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 80) „при характеристиката на сложните съществителни формално-структурният признак има предимство пред семантико-морфологичния“, като структурногенетичният принцип, на който предимно се опира тяхната класификацията, „отговаря най-пълно на синхронното описание“. Коментира се, че ономаσιологичният подход е противоположен на това схващане.

По отношение на **компонентите в композиционно оформени съществителни имена** се уточнява, че традиционно българските композити са двусъставни. Вторият компонент в рамките на композита е съществително име, което определя принадлежността на цялата сложна дума към съответната част на речта.

По отношение на **особеностите на първия компонент с оглед на форма и принадлежност към частите на речта** се споменава, че първият компонент може да бъде от своя страна отново съществително име – точно както вторият компонент, но могат да бъдат използвани и други части на речта, като прилагателни и числителни. Подчертава се обаче, че в българския език думите, образувани от служебна дума + съществително не се разглеждат като сложни съществителни имена (ГСБКЕ 1983₁: 75), напр. *предградие* не следва да се разглежда като сложна дума.

Освен (корен на) самостоятелна лексикална единица първият компонент би могъл да има съкратена форма на съществителни и прилагателни от международната лексика, напр. *автогара* или съчетана съставка от международната лексика, напр. *аерогара* (ГСБКЕ 1983₁: 77–78). Цитира се Радева (Радева 2004: 29), според която новообразуванията със съкратена форма като първи компонент съдържат по-сложен ономаσιологичен мотив, което е свързано с „тенденцията към съкращаване на текста в полза на кода“.

Наличието или липсата на **свързващ елемент** между компонентите се определя като „основен формален белег“ на сложните съществителни в българския език и с оглед на това в Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 80–97) се прави следното разграничение: сложни съществителни със съединителна гласна, напр. *корабостроител*; сложни съществителни с неистинска съединителна гласна, когато *о* и *е* са част от основата на първия компонент, напр. *местоположение*, *въжеиграч*; сложни съществителни без съединителна гласна, напр. *бормашина*, *Момчилград*. Понякога те биват оформени с дефис, напр. *кандидат-студент*.

По отношение на **морфемите, изграждащи компонентите**, се отбелязва, че от словообразователна гледна точка вторият компонент може да бъде оформен по два различни начина и да представлява: коренна морфема или коренна морфема + суфикс. На тази база Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 81) разделя сложните съществителни на суфиксни и безсуфиксни.

В т. **3.1.2.4.** са представени **фонетичните характеристики**, като според Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 97–98) сложните съществителни имена в българския език най-често са с едно ударение, понякога и с второстепенно ударение. За сложните съществителни със съчинително отношение между компонентите са характерни две главни ударения.

В т. **3.1.2.5.** са представени **ортографичните характеристики**, като според Академичната граматика (ГСБКЕ 1983₁: 98–99) сложните съществителни имена в българския език могат да бъдат изписани по два различни начина: слято – при подчинително отношение между компонентите, напр. *кинозала*; полуслято – при съчинително отношение между компонентите, напр.: *кандидат-студент*. Представено е и кратко обобщение за случаите, при които основите са от чужд произход.

В т. **3.1.3.** се коментира **композицията в шведския и българския език**, като се открояват някои прилики и разлики.

В т. **3.1.3.1.**, където фокусът е върху **класификацията** на сложните съществителни имена в научната литература в Швеция и България, се стига до заключението, че класификацията в двата езика се извършва въз основа на сходни критерии, но те не съвпадат изцяло или поне на тях не се придава еднакво значение.

Според словообразователния тип на класификация на сложните съществителни имена и в българския, и в шведския език са налице такива, които са оформени чрез композиция, но разделението на сложни имена, образувани чрез композиция и суфиксация от една страна и единствено чрез суфиксация на вече образувано сложно съществително не е възприето в шведския, за разлика от българския език. Тези два подвида, описани в българското езикознание, в шведското понякога се означават като едно цяло, т.е. като композиционно-суфиксно оформени сложни съществителни, но включването им към композиционния словообразователен начин е дискуссионно (вж. т. 3.1.1.1.).

Формата и структурата са водещи при класификацията на сложни съществителни имена в българското езикознание, изхождайки най-напред от наличието/липсата на свързващ елемент и преминавайки към наличието/липсата на суфикс, докато в шведското езикознание наличието или липсата на свързващ елемент не е възприето да се разглежда като съществен критерий, въз основа на който да се извършва класификация на сложните съществителни имена. Наличието на многобройни правила, описващи случаите, при които се използва или не се използва интерфикс в шведския, не би могло да се смята за съществен формален критерий, по който се класифицират шведските сложни съществителни имена.

Установява се, че в шведския език има по-голяма свобода при употребата на първи компонент и, за разлика от българския език, могат да бъдат използвани всички части на речта, включително служебни думи. Вниманието, което се обръща на формата в българското езикознание, вероятно до голяма степен е обусловено и от по-големите ограничения, които срещаме в българския език при образуване на сложни съществителни, докато в шведския има по-голяма свобода за съединяване на две основи.

Специално се посочва, че шведското езикознание отдава повече внимание на семантичните особености на сложните съществителни, като причините за това явление могат да се търсят в по-широкото разпространение на композиционния начин в шведския език и необходимостта от по-подробно разграничение поради големия брой възможности. И в българския, и в шведския отношението между произвеждащите основи би могло да бъде описано като съчинително или подчинително, както и важи правилото за дясностоящия компонент, който носи основното значение.

В германското езикознание се прави и допълнително разграничение между ендоецентрични и екзоцентрични сложни думи. Така сред шведските композити откриваме сложни съществителни имена, които са от типа бахуврихи, при които сложната дума обозначава този, който притежава това, което се описва в самата сложна дума. Освен това в шведското езикознание се прави разграничение и между прозрачни и лексикализирани думи, както и изключително детайлен преглед на всевъзможните семантично-синтактични отношения между компонентите в композита, за разлика от българското езикознание.

Накрая се обобщава, че докато в българското езикознание предимство при класификацията на сложни съществителни имена се дава на формата и структурата, то в шведското водещите критерии са от семантично естество. Уточнява се, че в съответствие с ономаσιологичния подход в дисертационния труд е предпочетен шведският подход. Причината за този избор е, че от една страна шведският е изходният език, а от друга страна, че този подход осигурява терциум компарационис, за да бъде извършено съпоставително изследване.

В т. **3.1.3.2.** се разглеждат **гранични случаи между композиция и афиксация** в двата езика, като се установява, че и в българския, и в шведския език класифицирането на някои морфеме и съответните производни единици поражда дискусии, тъй като някои морфеме са считани от едни езиковеди за афикси, а от други – за коренни морфеме. Понякога първата съставка би могла да се разглежда по-скоро като префикс, напр. шв. *topprestation*, бълг. *супергерой*. В други случаи втората съставка би могла да се разглежда по-скоро като суфикс, напр. шв. *talesman*, бълг. *киноман*. Аналогично думи със съкратени основи, поставени на първо място, като *ekoprodukt*, *биопродукт*, се третират от някои изследователи като композиция, а от други като афиксация.

По такъв начин се засяга въпросът за липсата на строги граници между афиксация и композиция, който е извън рамките на българското и шведското словообразуване, повдига се от различни езиковеди и се разглежда от Либер и Щекауер (вж. т. 2.3.) като „макръвпрос“ в рамките на композиционното словообразуване.

В шведското словообразуване в по-голяма степен се открива единомислие сред цитираните по-горе езиковеди по въпроса за съществителните, които следва да се разглеждат като образувани чрез композиция, което се определя като благоприятно за изследването, тъй като не се очаква да бъдат открити голям брой спорни случаи. Затруднения обаче могат да се очакват при българските съответствия, защото може да се стигне до спорни моменти дали конкретно съществително би могло да бъде определено като оформено чрез композиция или става въпрос за афиксация, т.е. дали конкретна морфема следва да се разглежда като коренна или като афиксална. Спорен момент би могло да бъде и точното разграничаване между сложна дума и словосъчетание, напр. *страна членка* (вж. т. 4.1.2.)

В т. **3.1.3.3.** се разглежда **влиянето на английския език** в контекста на композиционното словообразуване в шведския и българския език, което се отразява например върху начина на изписване. В шведския традиционното слято изписване на сложни думи неправилно се замества от неслято (вж. 3.1.1.5.), но се изразява мнението, че шведският език се приспособява по-лесно, тъй като е германски (както и английският).

В българския език се установяват по-големи колебания и когато навлизат сложни думи от английски език, те могат да бъдат срещнати изписвани по три различни начина – разделно, слято и полуслято, тъй като в българския език няма традиция две съществителни имена да се свързват директно без съединителна морфема, както е характерно за английското словообразуване. Така се достига до колебания в изписването на думи като *бизнес сграда* например. В този случай Радева (В. Радева 2004: 29–30) използва термина „апозитивни структури“ и уточнява, че те заместват предложни именни конструкции и са „израз на тенденцията към ограничаване на текста в полза на кода, тъй като са резултат от редуциране на формалните показатели за синтактичните отношения между думите“. Аврамова и Осенова (Аврамова, Осенова 2005: 346–347, 354) добавят като фактор неяснотата дали това са конструкции на синтактично или на морфологично равнище, т.е. отново се повдига макровъпросът, който остава нерешен в композиционното словообразуване (вж. т. 2.3.).

Глава 4. Резултати от анализа на лексикалния преводен корпус (стр. 84 – 153)

Специално за целите на дисертационния труд е изготвен лексикален преводен корпус, съдържащ 656 шведски композити и техните български съответствия и в тази глава се пристъпва към същинския анализ на лексикалните единици в шведския език и на техните съответствия в българския език.

В т. 4.1. се представя лексикалният корпус на изследването. В т. 4.1.1. се правят някои уточнения около шведските композити в лексикалния преводен корпус, свързани с групирането им по време на анализа. Най-напред те се разпределят на групи, в зависимост от принадлежността на първия компонент към определена част на речта въз основа на предложеното от авторите на SAG и на някои от идеите на Торел (вж. т. 3.1.1.2.3.). Установява се, че първият компонент на сложните думи в преводния корпус е най-често съществително име, а останалите групи, подредени низходящо, са по-малки и включват глагол, прилагателно име, наречие. Обособена е и отделна група, при която първият компонент е словосъчетание, като тя се разглежда като самостоятелна група, тъй като преводът е по-специфичен.

За да се пристъпи към анализ на многобройните случаи, при които първият компонент е съществително име, се подхожда по следния начин: най-напред съществителните, които представляват собствено име, се обособяват в отделна подгрупа. В отделна подгрупа са разгледани и случаите на компонент, който сам по себе си представлява сложно съществително. В тези случаи композитът съдържа повече от две коренни морфемни, а това оказва влияние върху начина, по който ще бъде оформено българското съответствие, тъй като броят на коренните морфемни и там се очаква да нарасне.

Остават случаите, при които компонентите са съществително нарицателно име, което не е сложно. Тогава се прилага критерият „липса/наличие на отглаголно съществително име“, защото това има значение при уточняване на семантичните отношения между компонентите, както беше посочено и в класификацията на Скализе и Бизето (вж. т. 2.3.2.), и при подхода на Торел (вж. Торел 1981: 41–44).

Въз основа на тези критерии в дисертационния труд се оформят следните подгрупи: първият компонент е съществително собствено име; първият или вторият компонент е сложно съществително; вторият компонент е отглаголно съществително, което не изключва възможността и първият компонент да представлява отглаголно съществително име; само първият компонент е отглаголно съществително име; нито един от компонентите не включва отглаголно съществително име.

Представеното групиране е обмислено и осъществено специално за целите на изследването, тъй като точно този начин на групиране позволява да се търсят прилики и разлики и между структурните и семантичните особености на българските съответствия за отделните девет групи и подгрупи. В дисертационния труд анализът е направен на две нива: най-напред последователно за всяка една от групите, започвайки от най-голямата и вървейки към най-малката, а най-накрая се завършва с обобщение за всички групи, при което се очертават и изясняват някои специфики за отделните групи.

В т. **4.1.2.** се уточнява как ще бъдат анализирани **българските съответствия в преводния корпус**: най-напред с оглед на тяхната структура, за да се установи дали е използван композиционният словообразователен начин. Ако не е използвана композиция за назоваване на същото понятие, се установява какви други начини са приложени в българския език, напр. посредством словосъчетание. На следващ етап се уточнява синтактичната връзка, чрез която са предадени семантичните отношения.

Анализът на българските съответствия, които са словосъчетания, се основава най-вече на Академичната граматика на БАН (вж. ГСБКЕ 1983₂) и на учението за словосъчетанието или конституентната граматика, като за целта се използва начинът, по който той се прилага в българския език (вж. Пенчев 1999). Уточнява се какво се разбира под словосъчетание и в частност подчинително словосъчетание, разграничават се словосъчетания с различни главни части и тъй като най-често българските съответствия на шведските сложни съществителни имена са словосъчетания с главна част съществително име, т.е. именни словосъчетания, този вид се представя по-подробно, с разграничаване на различни предпоставени и задпоставени разширения. Упоменават се и съкращения, използвани при анализа на българските съответствия.

Уточняват се отношенията, които се изразяват при граматичното свързване на съществителното с друга част на речта (ГСБКЕ 1983₂: 35, 37–38), както и начините за изразяване на подчинителна връзка между съставките на подчинителните словосъчетания (ГСБКЕ 1983₂: 39–40): съгласуване, управление, прилагане, предлози.

Добавя се, че според изследванията на П. Осенова (2009: 86) най-честите структури фрази от типа опора–зависим елемент в българския език са прилагателно и опорна именна фраза, както и опорна именна фраза и предложна фраза, като се прави заявка, че ще бъде проверено дали това е валидно и за именните словосъчетания в преводния корпус.

В т. **4.2.** се пристъпва към **анализ на шведски композити с първи компонент съществително име и техните български съответствия**.

В т. **4.2.1.** се започва с най-голямата група (28%), при която **първият компонент на шведските композити е съществително нарицателно име, втори компонент отглаголно съществително нарицателно име**, напр. *anslutningsförhandlingar* ‘преговори за присъединяване’. Идентифицирани са 184 бр. шведски композити, като почти в половината случаи и първият компонент е отглаголно съществително име, напр. *utvisningsbeslut* ‘решение за експулсиране’.

В над половината случаи свързването е без интерфикс, напр. *gränsförvaltning* ‘управление на границите’, а в останалите – основно посредством интерфикса *s*, напр. *krigsförbrytelse* ‘военно престъпление’. Когато свързването е посредством интерфикса *s*, в по-голяма част от

случаите първият компонент е образуван чрез суфикс за образуване на отглаголни съществителни: *-ing/-ning*, напр. *viseringsliberalisering* ‘либерализиране на визовия режим’; *-tion*, напр. *konventionsflykting* ‘лице със статут на бежанец’. Изписването навсякъде е слято.

Обикновено и първият, и вторият компонент съдържат само по една коренна морфема и така общият брой за целия композит е две коренни морфемни, напр. *folkmord* ‘геноцид’.

Налице е подчинително отношение между двата компонента, като вторият компонент е опорен, а първият е уточняващ. Вторият компонент изпълнява функцията на сказуемо, а първият компонент изпълнява най-често функцията на допълнение в синтактичната конструкция, чрез която може да бъде описан шведският композит, напр. *konfliktlösning* ‘разрешаване на конфликти’.

Българските съответствия в повечето случаи са подчинителни именни словосъчетания, напр. *mottagningsbehov* ‘необходимост от приемане’, с изключение на 5% от случаите, при които българското съответствие представлява най-често съществително име, образувано чрез афиксация или апозиция, напр. *återvändandemigration* ‘реемиграция’, *barnmigrant* ‘дете мигрант’.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че почти винаги е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в българското словосъчетание най-често съответства на подчинената основа в шведския композит. Подчинената част в 67% от случаите е предложна фраза, напр. *mottagningsbehov* ‘необходимост от приемане’, а в 33% от случаите подчинената част е прилагателно име, напр. *återetableringsstöd* ‘реинтеграционна подкрепа’. Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания са най-често *за* и *на*, като броят на използваните предлози в рамките на едно съответствие е най-често един.

В т. 4.2.2. се анализира втората по големина група в корпуса – **шведски композити с първи компонент отглаголно съществително нарицателно име**, напр. *migrationsrisk* ‘миграционен риск’. Идентифицирани са 141 бр. шведски композити (22%).

В повечето случаи свързването е посредством интерфикс, като е използван единствено *s*. Почти винаги първият компонент е образуван чрез суфикс, най-често употребяваните суфикси са *-ning/-ing*, напр. *mottagningsvillkor* ‘условия за приемане’ и суфиксът *-ation*, напр. *migrationsrutt* ‘миграционен маршрут’. Изписването навсякъде е слято.

Обикновено и първият, и вторият компонент съдържат само по една коренна морфема и така общият брой за целия композит е две коренни морфеме, напр. *integrationspolitik* ‘интеграционна политика’.

Налице е подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ. Подчиненият компонент е сказуемо в конструкцията, чрез която може да бъде описано сложното съществително име, а опорният компонент изпълнява най-често функцията на обстоятелствено пояснение, напр. *utvandrarnland* ‘страна на произход’.

В почти всички случаи българските съответствия представляват подчинително именно словосъчетание, с изключение на 5% от случаите, при които българското съответствие представлява най-често (сложно) съществително име, напр. *flyktningbarn* ‘дете бежанец’.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в българското словосъчетание съответства на подчинената основа в шведския композит. Подчинената част в 66% от случаите е предложна фраза, напр. *mottagningskapacitet* ‘капацитет за приемане’, а в 33% от случаите подчинената част е прилагателно име, напр. *migrationsprofil* ‘миграционен профил’. Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания са най-често *за* и *на*.

В т. 4.2.3. се анализират **шведски композити, чиито първи компонент е съществително нарицателно име, което не е отглаголно**, напр. *medborgarskapsland* ‘държава на гражданството’. Идентифицирани са 99 бр. шведски композити, което представлява третата по големина група (15%).

В повечето случаи свързането е без интерфикс, напр. *asylenhet* ‘бюро за убежище’. Изписването на сложните съществителни с първи компонент нарицателно име, което не е отглаголно, е винаги слято.

Навсякъде е налице подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ, *tullunion* ‘митнически съюз’. Най-често единият компонент изпълнява функцията на обстоятелствено пояснение, напр. *solidaritetsmekanism* ‘механизъм за солидарност’.

Българските съответствия в повечето случаи са подчинителни именни словосъчетания, с изключение на 6% от случаите, при които българското съответствие представлява съществително име, напр. *kandidatland* ‘страна кандидатка’.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което

съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в българското словосъчетание съответства на подчинената основа в шведския композит. Подчинената част в 62% от случаите е предложна фраза, напр. *asylrätt* ‘право на убежище’. В 38% от случаите подчинената част е прилагателно име (с функцията на определение), напр. *värdland* ‘приемаща държава’. Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания са най-често *за* и *на*.

В т. 4.2.4. се анализират **шведските композити, при които поне единият от компонентите е съществително нарицателно име, образувано чрез композиция**, напр. *gränsinsatsenhet* ‘екип за гранична намеса’. Идентифицирани са 95 бр. шведски композити, т.е. това е четвъртата по големина група в представения корпус (14%). Уточнено е, че се наблюдава явлението рекурсивност.

Обикновено сложното съществително име е първи компонент, напр. *blåkortsdirektiv* ‘Директива за синята карта’. Много често е налице и отглаголно съществително име, напр. *människorättskränkning* ‘нарушаване на правата на човека’.

В по-голямата част от случаите свързването е с интерфикс (*s*), което може да бъде обяснено с композиционно образуван първи компонент и с необходимостта от по-ясно маркиране на границата между двата компонента при наличие на повече от три коренни морфема (вж. т. 3.1.1.3.2.). Наличието на интерфикса *s* в над половината случаи е свързано със суфиксно образуван първи компонент, напр. *migrationsnätverk* ‘мрежа за миграцията’, или, ако подчинената основа в сложното съществително също е сложно съществително, то опорната дума в подчинената основа е суфиксно образувана, напр. *datalagringsperiod* ‘срок на съхраняване на данните’. Най-често употребяваните суфикси са за образуване на отглаголни съществителни: напр. *-ning/-ing*, напр. *gränsförvaltningskapacitet* ‘капацитет за управление на границите’. Изписването на сложните съществителни, при които един от компонентите представлява сложно съществително име, е слято в повечето случаи.

Навсякъде е налице подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ. Най-често само първият компонент е отглаголно съществително име и обикновено самият първи компонент също е сложно съществително, напр. *sjöräddningskapacitet* ‘капацитет за спасяване на хора в морето’. Тогава подчиненият компонент е сказуемо в конструкцията, чрез която може да бъде описано сложното съществително име, а опорният компонент изпълнява функцията най-често на обстоятелствено пояснение, напр. *landstigningsplats* ‘точка за слизване на сушата’.

Българските съответствия почти винаги са подчинителни именни словосъчетания, с изключение на един-единствен случай, при който

българското съответствие представлява израз, а именно *tvångsförflyttningskris* ‘криза, свързана с принудително разселване’.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в 80% от случаите е предложна фраза, напр. *uppehållstillståndskort* ‘карта за пребиваване’. В 20% от случаите подчинената част е прилагателно име, напр. *sjöfartsskydd* ‘морска сигурност’.

Наличието на толкова висок процент сложни словосъчетания се обяснява с по-големия брой коренни морфемии в шведските композити, които в тази група са минимум три и би могло да се очаква на всеки корен в шведското сложно съществително да съответства пълнозначна дума в българското съответствие, напр. *arbetsmarknadsprövning* ‘тест на пазара на труда’. В 45% от случаите обаче в българското съответствие са регистрирани само две пълнозначни думи, напр. *arbetskraftsexploatering* ‘експлоатация на труда’.

Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания са най-често *за* и *на*. Броят на използваните предлози в рамките на едно съответствие е обикновено един, но в 41% от случаите се използва повече от един предлог, напр. *viseringsförenklingsavtal* ‘споразумение за облекчаване на визовия режим’, което се обуславя от наличието на поне три пълнозначни думи в българското съответствие.

В т. 4.2.5. се продължава с анализ на **шведски композити, чиито първи компонент е съществително собствено име**, напр. *Dublinöverföring* ‘трансфер по дъблинската процедура’. Идентифицирани са 55 бр. шведски композити – не особено голям брой, възлизащ на 8%.

В повечето случаи свързването е без интерфикс, напр. *Dublinkonventionen* ‘Дъблинска конвенция’. Изписването на сложните съществителни с първи компонент собствено име е разнообразно. То е най-често слято (73%), напр. *Lissabonfördraget* ‘Договор от Лисабон’, но са описани и разяснени и различни начини за изписване с дефис, сред които *Europa-Medelhavspartnerskapet* ‘евро-средиземноморско партньорство’, *västra Balkanrutten* ‘маршрут през Западните Балкани’, *New York-deklarationen* ‘Декларация от Ню Йорк’.

В почти половината случаи са налице две коренни морфемии, напр. *Schengenavtalet* ‘Шенгенско споразумение’.

Срещат се и случаи, при които първият компонент е абривиация, напр. *Frontex-insatser* ‘операции на Фронтекс’, където *Frontex* е сричково съкращение на *Frontières extérieures* ‘Европейска агенция за гранична и брегова охрана’ (фр.).

Навсякъде е налице подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ, напр. *Schengenvisum* ‘шенгенска виза’. Най-често вторият компонент не е отглаголно съществително име и тогава първият компонент изпълнява функцията на обстоятелствено пояснение. Първият компонент дава повече информация за място, свързано по някакъв начин с втория компонент: често за мястото, от което води началото някаква инициатива, напр. *Pragprocessen* ‘процес от Прага’ или за мястото, където е подписан определен документ, напр. *Lissabonfördraget* ‘Договор от Лисабон’, като повечето от композитите съдържат първи компонент, който означава географски обект.

Българските съответствия почти винаги са подчинителни именни словосъчетания, с изключение на един-единствен израз: *Schengenregler* ‘законодателство, свързано с Шенген’. Тъй като според теория на терминологията (вж. т. 2.5.1.) термините с форма на изрази не се смятат за подходящи, препоръчано е изразът да бъде трансформиран в словосъчетание, напр. *Шенгенско законодателство*.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че почти винаги е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което в общия случай съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит, напр. *Ankaraavtalet* ‘споразумение от Анкара’. Подчинената част в българското словосъчетание най-често съответства на съществителното собствено име в шведския композит. Подчинената част в 66% от случаите е предложна фраза, напр. *Khartoumprocessen* ‘процес от Хартум’. В 28% от случаите подчинената част е прилагателно име, напр. *Schengenkonventionen* ‘Шенгенска конвенция’. Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания са най-често *na* и *om*.

Броят на коренните морфемни в шведския композит обикновено съвпада с броя на пълнозначните думи в българското съответствие, напр. *Genèvekonventionen* ‘Женевска конвенция’.

В т. 4.3. се преминава към анализ на **шведските композити с първи компонент глагол/глаголна основа**, напр. *väntzon* ‘зона за изчакване’. Идентифицирани са 35 бр. композити (5%), т.е. става въпрос за малка група. Както и Торел (Торел 1981: 33) посочва, понякога е трудно да се определи дали първият компонент представлява глагол или (отглаголно) съществително име, тъй като корените могат да съвпадат. Това означава, че първият компонент в *skyddsmekanism* ‘предпазен механизъм’ може да бъде изтълкуван по два начина: като *skydd* ‘закрила’ – (отглаголно) съществително име или като *skydda* ‘предпазвам’ – глагол. От семантична гледна точка е без значение дали първият компонент е глагол или подобен

тип отглаголно съществително, затова в изследването спорните случаи се тълкуват като глаголи.

В повечето случаи свързването с с интерфикс: обикновено *s*, който е типичен за шведските сложни съществителни, но доста висок е относителният дял на свързвания чрез гласната *e*, която не се среща много често като интерфикс (вж. т. 3.1.1.3.2.) и според Торел (Торел 1981: 33) функцията ѝ в случая е, че улеснява произнасянето на думата. Почти всички случаи на свързване с гласната *e* в корпуса са представени от глагола *resa* ‘пътувам’ или производните му *resa in/inresa* ‘влизам’, *resa av/avresa* ‘отпътувам’, напр. *inreseförbud* ‘забрана за влизане’. Изписването навсякъде е слято.

В повечето случаи и първият, и вторият компонент съдържат само по една коренна морфема и така общият брой за целия композит е две коренни морфеме, напр. *resedokument* ‘документ за пътуване’. Голям е обаче броят на случаите, при които вторият компонент се състои от една коренна морфема, но първият компонент е изграден от сложен глагол с частица, напр. *inresevillkor* ‘условие за влизане’.

Налице е подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ. Обикновено вторият компонент не е отглаголно съществително име и тогава подчиненият компонент изпълнява функцията на сказуемо в синтактичната конструкция, чрез която може да бъде описан композитът, а опорният компонент обикновено изпълнява функцията на обстоятелствено пояснение, напр. *avreseland* ‘държава на заминаване’.

Българските съответствия почти винаги са подчинителни именни словосъчетания, с изключение на един-единствен случай, при който българското съответствие представлява израз, а именно *pushfaktor* ‘фактор, подтикващ към миграция’.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в българското словосъчетание е предложна фраза, напр. *förvarsenhet* ‘център за задържане’ или прилагателно име, напр. *inresepunkt* ‘входен пункт’. Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания почти винаги са *за* и *на*.

В т. 4.4. се пристъпва към анализ на **шведски композити с първи компонент словосъчетание**, напр. *korttidsmigrant* ‘краткосрочен мигрант’. Идентифицирани са малък брой композити – 29 бр. (4%). В повечето случаи става въпрос за съчинително словосъчетание напр. *sök- och räddningskapacitet* ‘капацитет за търсене и спасяване’, но има и случаи, при които словосъчетанието е подчинително, напр. *långtidsmigration* ‘дългосрочна миграция’.

В повечето случаи свързването е с интерфикса *s*, напр. *korttidsmigrant* ‘краткосрочен мигрант’, понякога дължащ се на суфиксно образуван първи компонент, напр. *stabiliserings- och associeringsprocessen* ‘процес на стабилизиране и асоцииране’.

В повечето случаи самите думи в рамките на словосъчетанието се изписват отделно, но е налице дефис след първата пълнозначна дума в словосъчетанието, а първият и вторият компонент се свързват не с дефис, а се изписват слято, напр. *eftersöknings- och räddningsteam* ‘издирващи и спасителни екипи’. Тук се отнасят случаите на първи компонент, представляващ съчинително словосъчетание.

Навсякъде е налице подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ. В повечето случаи само първият компонент е отглаголно съществително име и тогава подчиненият компонент е сказуемо в конструкцията, чрез която може да бъде описано сложното съществително име, а опорният компонент изпълнява обикновено функцията на обстоятелствено пояснение, напр. *in- och utresesystem* ‘система за влизане/излизане’.

Българските съответствия са подчинителни именни словосъчетания, като в повечето случаите е добавена още една част, свързана с предишната съчинително, напр. *sök- och räddningskapacitet* ‘капацитет за търсене и спасяване’. Голям е относителният дял на единичните случаи.

За подчинителното именно словосъчетание е характерно, че е със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит, напр. *arbetskrafts- och kunskapsunderskott* ‘недостиг на работна ръка и умения’. Подчинената част в 59% от случаите е предложна фраза. В 31% от случаите подчинената част е прилагателно име, напр. *långtidsmigration* ‘дългосрочна миграция’.

Наличието на висок процент сложни словосъчетания може да бъде обяснено с по-големия брой коренни морфемни в шведските композити, които в тази група са минимум три. В 31% от случаите в българското съответствие са регистрирани само две пълнозначни думи, напр. *in- och utresekontroll* ‘гранична проверка’, но от друга страна броят на корените в българското съответствие все пак най-често съответства на броя на корените в шведския композит, тъй като прилагателното име почти винаги е сложно, напр. *korttidsinvandrare* ‘краткосрочен мигрант’.

Употреба на предлог е регистрирана в 62% от случаите. Предлозите, които се използват в подчинената част на сложните словосъчетания са най-често *за* и *на*.

В т. 4.5. се продължава с анализ на шведски сложни съществителни с първи компонент прилагателно име, напр.

civilsamhälle ‘гражданско общество’. Идентифицирани са само 11 бр. шведски композити, т.е. много малък брой (почти 2%).

Във всичките случаи свързването е без интерфикс. Изписването навсякъде е слято. При всички композити са регистрирани общо 2 коренни морфеми.

Навсякъде е налице подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ. Първият компонент е най-често с предикативно отношение към втория компонент в синтактичната конструкция, чрез която може да бъде описан композитът, напр. *blåkort* ‘синя карта’.

Българските съответствия винаги са подчинителни именни словосъчетания със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част. Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в българското словосъчетание е най-често прилагателно име (с функцията на определение), напр. *lokalbefolkning* ‘местно население’. Много висок е процентът (82%) на простите словосъчетания, които се състоят от две думи, т.е. прилагателно име като подчинена част и съществително име като главна част.

В т. 4.6. се завършва с анализ на последната група, при която **първи компонент на шведските композити е наречие**, напр. *bruttomigration* ‘общ размер на миграцията’. Идентифицирани са само 7 бр. шведски композити, т.е. изключително нисък брой (1%).

Във всичките случаи свързването е без интерфикс. Изписването в повечето случаи е слято. При всички композити е регистрирано наличието на 2 коренни морфеми.

Навсякъде е налице подчинително отношение между двата компонента, като вторият елемент е опорен, а първият е уточняващ. Първият компонент обикновено изпълнява функцията на обстоятелствено пояснение в синтактичната конструкция, чрез която може да бъде описан композитът.

Българските съответствия обикновено са подчинителни именни словосъчетания със съответстваща на шведския композит главна и подчинена част, с изключение на единичен случай, при който шведският композит е предаден в българското съответствие със съществително име, а именно *vidarebosättning* ‘презаселване’.

Главната част в българското словосъчетание е съществително име, което съответства на съществителното име в опорния компонент в шведския композит. Подчинената част в българското словосъчетание е най-често прилагателно име, напр. *likabehandling* ‘равно третиране’. Много висок е процентът (83%) на простите словосъчетания, които се състоят от

две думи, т.е. прилагателно име като подчинена част и съществително име като главна част, напр. *de jure-befolkning* ‘юридическо население’.

Т. 4.7. е посветена на **обобщение на резултатите от анализа**.

Най-напред в т. 4.7.1. се представя **обобщение на резултатите от анализа за шведските композити в лексикалния преводен корпус**. Стига се до извода, че анализът на шведските композити, включени в лексикалния корпус, потвърждава някои от наблюденията, които са направени и от шведски езиковеди, занимаващи се със словообразуване.

В т. 4.7.1.1. се анализират **характерните особености на шведските композити в лексикалния преводен корпус**. С оглед на **семантичните особености на шведските композити** се установява, че всички анализирани шведски композити са детерминативни. В лексикалния корпус не са установени копулативни или притежателни композити, което се коментира като очаквано, тъй като преобладаващата част от шведските субстантивни композити по принцип са детерминативни.

Анализът на шведските композити показва, че половината от тях съдържат отглаголно съществително, като по-често (44%) само първият компонент е отглаголно съществително име, напр. *flyktinkris* ‘криза с бежанците’; понякога само вторият компонент е отглаголно съществително име: 30%, напр. *asylansökan* ‘молба за убежище’; а най-рядко (26%) и първият, и вторият компонент са отглаголно съществително име, напр. *utvisningsbeslut* ‘решение за експулсиране’.

Наличието на отглаголно съществително при дълги композити вече е регистрирано от шведски езиковеди, работещи с изследвания на термини от различни сфери (вж. т. 3.1.1.3.3.), така че резултатите от анализа на настоящия емпиричен материал потвърждават сходни наблюдения и за сферата на обществено-политическата лексика, която не е изрично упомената (вж. Нурдман 1992).

Изхождайки от ономаσιологичния модел на П. Щекауер (Щекауер 2016: 63), се прави предположение, че честата употреба на отглаголно съществително като компонент сред единиците в лексикалния корпус би могло да цели постигането на по-висока семантична прозрачност на самите композити.

С оглед на синтактичната конструкция, чрез която може да бъде описано сложното съществително, най-често някой от компонентите изпълнява функцията на сказуемо, когато поне единият от компонентите е глагол или отглаголно съществително име. Компонентите могат да изпълняват и други функции, например подлог, допълнение, определение, както и различни видове обстоятелствено пояснение.

Сред компонентите е регистрирана и употребата на чужди думи, но по-скоро като изключение, напр. от английски – *hotspot-område* ‘зона на гореща точка’ и от латински – *de jure-befolkning* ‘юридическо население’.

По отношение на **формалните особености на шведските композити в лексикалния преводен корпус** принадлежността на компонентите към частите на речта, който служи като първи критерий при групирането на композитите в лексикалния корпус, се коментира като съществена (вж. т. 3.1.1.3.1.).

Наличието или отсъствието на интерфикс е свързано с друга формална характеристика на сложните съществителни имена, като в над половината от случаите свързването е с интерфикса *s*. В потвърждение на други проучвания по въпроса в много редки случаи се използва интерфикс *e* (*kedjemigration* ‘верижна миграция’), *o* (*människohandel* ‘трафик на хора’), *u* (*varuförflyttning* ‘движения на стоки’). Потвърждава се и наблюдението, че свързването с интерфикса *s* е много характерно за композиционно оформен първи компонент, напр. *sjöräddningskapacitet* ‘капацитет за спасяване на хора в морето’, както и за суфиксно оформен първи компонент, но при наличието на определени суфикси, като *-ing*, *-ning*, *-(a)tion*, *-het*, *-skap*, напр. *migrationsrutt* ‘миграционен маршрут’.

Съкращения на първи компонент – редки случаи, само при съществително собствено като първи компонент, напр. *Frontex-insatser* ‘операции на Фронтекс’.

По отношение на словообразователния начин на компонентите са установени разнообразни варианти за оформяне на компонентите: компонентите са коренни морфеми, напр. *landrutt* ‘сухопътен маршрут’; наличие на компонент, образуван чрез афиксация, *säkerhetshot* заплахи за сигурността; наличие на компонент, образуван чрез композиция, напр. *människorättskränkning* ‘нарушаване на правата на човека’. Тъй като броят на коренните морфеми е в пряка зависимост от словообразователния начин, най-голям брой коренни морфеми (над 3) са регистрирани, когато поне единият от компонентите е образуван чрез композиция, напр. *viseringsförenklingsavtal* ‘споразумение за облекчаване на визовия режим’.

Установено е, че по отношение на **ортографичните особености на шведските композити в лексикалния преводен корпус** компонентите се изписват най-често слято, а понякога с дефис между двата компонента. Най-разнообразни варианти са регистрирани, когато първият компонент е съществително собствено име, напр. *New York-deklarationen* ‘Декларация от Ню Йорк’, *västra Balkanrutten* ‘маршрут през Западните Балкани’, *Schengenavtalet* ‘Шенгенско споразумение’, *Europa-Medelhavspartnerskapet* ‘евро-средиземноморско партньорство’, *EU-medborgare* ‘гражданин на ЕС’.

В т. 4.7.1.2. се подчертава фактът, че тематичното естество на корпуса предполага някои по-често срещащи се думи, които са употребени като първи или втори компонент, т.е. регистрирани са някои особено **продуктивни компоненти в шведските композити** (вж. т. 3.1.1.2.1.).

Първите пет най-често срещани думи в първи компонент, подредени низходящо, са: *migration* ‘миграция’, *asyl* ‘убежище’, *gräns* ‘граница’, *flykting* ‘бежанец’, *återvändade* ‘връщане’. Анализът показва, че първите 10 най-продуктивни думи участват в образуването на 202 от сложните шведски съществителни имена в корпуса, което възлиза на почти една трета от корпуса. Представени са и трите тематични области от корпуса: миграция, убежище; хуманитарна помощ и гражданска защита, граници, сигурност; присъединяване към ЕС и напускане на ЕС.

Първите пет най-често срещани думи във втори компонент са: *land* ‘държава’, *system* ‘система’, *migration* ‘миграция’, *politik* ‘политика’, *insats/er* ‘действия, операции’. Първите 10 думи участват в образуването на 120 от сложните шведски съществителни имена в корпуса. Около половината от най-често срещаните думи като втори компонент представляват интернационализми².

Думата *migration* ‘миграция’ се среща и като първи, и като втори компонент, като думите с нейно участие възлизат на 8% от всички думи в корпуса, което се коментира като съвсем логично, тъй като преобладаващата част от ексцерпираните сложни съществителни имена са именно от областта на миграцията (вж. т. 1.4.3.).

В т. 4.7.2. се прави **обобщение на резултатите от анализа за българските съответствия**. Започва се най-напред с **особеностите на българските съответствия** в т. 4.7.2.1. Според обобщените данни в 96% от случаите става въпрос за именно словосъчетание, независимо от принадлежността на първия компонент към конкретна част на речта или от структурата му.

Над 75% от съответствията, т.е. три четвърти от тях, се разделят само между два основни типа именни словосъчетания: същ.+предлог+същ. (45%) и прил.+същ. (30%). Установява се по-засилена употреба на именните словосъчетания с предложна фраза сред българските съответствия в лексикалния корпус, отколкото е характерно по принцип за съвременния български език според данните на П. Осенова (Осенова 2009: 87).

Най-често съответствието е същ.+предлог+същ., когато първият компонент е глагол (66%), напр. *väntzon* ‘зона за изчакване’. Когато първият компонент е съществително име, стойностите са между 51–56%, напр. *solidaritetsmekanism* ‘механизъм за солидарност’, но по-ниски (44%), ако съществителното е собствено име, напр. *Köpenhamnskriterierna* ‘критерии за присъединяване’. Ако е налице първи компонент, в който съществителното име е оформено чрез композиция, напр. *uppehållstillståndskort* ‘карта за пребиваване’, процентът пада до едва 26%,

² Според Попова (Попова 2012: 419) при интернационализмите става въпрос за съотносителни езикови единици в най-малко три езика, поне два от които принадлежат към различни езикови семейства.

тъй като композиционно оформените шведски съществителни съдържат най-малко три коренни морфема и по-често този брой е равен на пълнозначните думи в българското съответствие.

Най-често съответствието е прил.+същ., когато първият компонент също е прилагателно име или наречие, напр. *civilskydd* 'гражданска защита'. Най-ниските проценти тук са при първи компонент, който е съставен от глагол, от композиционно оформено същ. име, от словосъчетание (25%), напр. *långtidsmigrant* 'дългосрочен мигрант'.

Случаите, при които съответствието на шведското съществително в българския език също е съществително име, са само 3%. Те са регистрирани най-вече, когато първият компонент е съществително нарицателно име, което не е оформено като сложна дума, напр. *invandrarkvinna* 'мигрантка'. При почти половината от тези случаи българското съществително е класифицирано като сложно съществително име, образувано чрез апозиция, напр. *medlemsland* 'държава членка', т.е. уточнява се, че е спорно дали изобщо става въпрос за сложна дума или за словосъчетание.

Изразите представляват около 1% от всички съответствия, което се коментира като допустимо, макар и тяхното присъствие да не се препоръчва в областта на терминологията, както неколккратно е отбелязвано в дисертационния труд, напр. *tvångsförflyttningskris* 'криза, свързана с принудително разселване'.

В 64% от българските съответствия е установено наличие на предлог. В българските съответствия в корпуса най-често се срещат предложни съчетания между съществителни имена, напр. *utträdesavtal* 'споразумение за оттегляне'.

Анализът на предлозите, използвани в българските съответствия в корпуса показва, че в 77% от всички случаи използваните предлози са само два: предлозите *за* и *на*. Наличието само на два предлога в преобладаващата част от българските съответствия може да се използва като доказателство за разгледаната в дисертационния труд полифункционалност на предлозите. Това означава, че един и същ предлог е използван за означаване на различни видове отношения.

Грамматиката на БАН описва разнообразни отношения, които могат да бъдат изразени чрез предлозите *за* и *на* (ГСБКЕ 1983₁: 422–423, 428–430) и се заключава, че широкият спектър от отношения, които предлозите *за* и *на* покриват, както и десемантизацията на предлога *на* и употребата му вместо стари падежни форми, се оказват достатъчни, за да успеят да предадат отношенията между компонентите в шведските сложни съществителни имена, тъй като три четвърти от всички случаи, при които е регистриран предлог, се падат точно на тези два предлога.

При наличие на прилагателно име в българското съответствие бе установено, че най-често (63%) прилагателното име е образувано с

наставката *-(e)n*. Според Радева (Радева 1991: 164) става въпрос за десубстантивно качествено прилагателно име, за което е характерно, че е „носител на признака, посочен от мотивиращата дума“. В българските съответствия в лексикалния корпус тези прилагателни съответстват на първия, уточняващия компонент в сложните шведски съществителни имена, напр. *migrationsrisk* ‘миграционен риск’.

В т. 4.7.2.2. се преминава към **анализ на българските съответствия в контекста на теорията на терминологията**. С оглед на езиковите особености на термините в настоящия корпус се застъпва схващането, че като форма те имат представители на основните структурни типове термини, описани от Попова (вж. т. 2.5.1):

- с форма на дума: съществително име, напр. *gränsvakt* ‘граничар’. Слабо представена група в корпуса;
- с форма на подчинително словосъчетание: с главен член същ. име, напр. *beredskapsplan* ‘авариен план’. Основната част от лексиката в корпуса;
- с форма на изрази, напр. *utvidgningsland* ‘държава, обхваната от процеса на разширяване’. Минимален брой примери за изрази в корпуса, което е добре от гледна точка на теорията на терминологията, тъй като изразите се третираат като неподходящи за термини.

При анализа на българските съответствия в лексикалния корпус е установено, че с оглед на описаните от Попова (вж. т. 2.5.4.) техники за терминологична номинация, в корпуса се регистрира основно прилагане на формално-синтактичните техники. Като резултат се достига до формална структура на термини словосъчетания.

Термините словосъчетания в корпуса са с подчинително отношение между компонентите и се групират по следния начин:

- предложни: двукомпонентни, напр. *flyktingstatus* ‘статут на бежанец’; многокомпонентни, напр. *viseringslättnad* ‘облекчаване на визовия режим’. Използван е широк набор от предлози, с афинитет към предлозите *за* и *на*;
- безпредложни, свързвани чрез съгласуване, по модела прил. име + същ. име, напр. *migrationsflöde* ‘миграционен поток’.

Сред останалите техники за терминологична номинация са регистрирани и отделни случаи на:

- морфологични техники: афиксация, напр. *invandrarkvinna* ‘мигрантка’;
- синтактико-семантична кондензация, напр. *asylsystem* ‘система за убежище’ (от ‘система за предоставяне на убежище’);
- абревиация при формата на термина: буквена, напр. *Sirenekontor* ‘бюро SIRENE’; сричкова, напр. *Frontex-insatser* ‘операции на Фронтекс’;
- употреба на интернационализми, напр. *främlingsfientlighet* ‘ксенофобия’;
- калкиране, напр. *hotspot-platser* ‘горещи точки’.

Анализът на българските съответствия показва също така и някои случаи на проява на формална вариантност на термините (вж. т. 2.5.5.). При 22 шведски сложни съществителни имена е регистрирано наличието на второ съответствие, т.е. при превода на един и същ шведски термин бихме могли да използваме две различни съответствия. Според представените в теоретичната част типове са установени следните прояви на вариантност:

- лексикална вариантност, при която термините са с форма, назоваваща признак от понятието с различни лексеми, напр. *ursprungsland* ‘държава на произход’ и ‘страна на произход’;
- синтактична вариантност: вариантни словосъчетания, назоваващи еднакъв признак от значението на термина, с еднакъв лексикален състав, но с различна структура, напр. *flyktingläger* ‘бежански лагер’ и ‘лагер за бежанци’; вариантни словосъчетания, назоваващи различни признаци от значението на термина, напр. *Köpenhamnskriterierna* ‘критерии от Копенхаген’ и ‘критерии за присъединяване’.

В някои от случаите е установено, че проявата на формална вариантност се дължи на възможност за представяне на термина посредством синтактико-семантична кондензация, затова и терминът *asylprocess* ‘процедура за предоставяне на убежище’ може да бъде представен и като ‘процедура за убежище’.

В т. 4.8. се представят **установени проблемни моменти при превод на шведски сложни съществителни имена**, като се предлага да се следва алгоритъм от шест стъпки, които преминават през критичните точки, установени като особено проблематични при превод на български език на шведски сложни съществителни имена:

- определяне на границата между компонентите. Може да бъде по-трудно при наличие на компонент, оформени чрез композиция, напр. *blåkortsdirektiv* ‘Директива за синята карта’.
- определяне наличието/липсата на интерфикс. Може да настъпи объркване при първи компонент, завършващ на *s*, напр. *gränsområde* ‘гранична зона’, или втори, започващ с *s*, *asylström* ‘бежански поток’, тъй като при тези случаи *s* от основата може да бъде грешно възприето като интерфикс, или обратното – интерфиксът да се изтълкува като част от основата, напр. *människorättskränkning* ‘нарушаване на правата на човека’.
- определяне на точното значение на компонентите, особено при евентуална многозначност на някой от компонентите. Коментира се многозначността на шведската лексема *insats*, която фигурира като опорна дума в някои композити в лексикалния корпус, напр. *civilskyddsinsats* ‘операция на гражданска защита’. Достига се до извода, че не бива да се пренебрегва ролята на контекста, който се явява определящ за значението.

- определяне на семантичните отношения между компонентите. При детерминативните композити в шведския език потенциалните семантични отношения между компонентите са много на брой и трябва да бъде преценено кое от всички възможни отношения се има предвид в конкретния случай, напр. *västra Balkanrutten* ‘маршрут през Западните Балкани’ би могло да се изтълкува и като *маршрут, по който се стига до Западните Балкани*. Коментират се и случаи на различни видове обстоятелствено пояснение в синтактичната конструкция, чрез която може да се опише композитът. Точното определяне на семантичните отношения между компонентите е представено като пряко свързано с по-нататъшните стъпки при превода.
- избор на вариант за изразяване на семантичните отношения на български. Най-често срещаният вариант е чрез именно словосъчетание, структурирано като същ.+предлог+същ., напр. *terroristhot* ‘заплаха от тероризъм’ или като прил.+същ., напр. *terroristhot* ‘терористична заплаха’, като в случая и двете възможности са приемливи. Именно словосъчетание от типа прил.+същ., напр. *Dublinkonventionen* ‘Дъблинска конвенция’ еднозначно би могло да бъде представено преобразувано в същ.+предлог+същ., напр. ‘конвенцията от Дъблин’, тъй като с наличието на предлог се конкретизират семантичните отношения между компонентите. При употребата на именно словосъчетание от типа прил.+същ. обаче са дадени примери как в българското съответствие може да се предадат съвсем различни отношения от тези, които са изразени в шведския композит.
- подбор на предлог в случай на предложно свързване. Тъй като в българското съответствие често се използва предложно свързване, необходимо е да се подбере най-точният предлог, чрез който да бъдат изразени семантичните отношения между компонентите. Прави се сравнение между *skyddsprogram* ‘програма за закрила’ и *EU-program* ‘програма на ЕС’, в които опорната дума е една и съща, но в първия случай подчиненият компонент изпълнява функцията на обстоятелствено пояснение за цел в синтактичната конструкция, чрез която може да да бъде описан композитът, а във втория се изразява притежание, което рефлектира върху използвания предлог в българското съответствие.

В т. 4.9. се набелязват теми за бъдещи изследвания, сред които: добавяне на третия компонент от модела на Данчев (вж. т. 2.7.); провеждане на двупосочно изследване; анализиране на резултатите от различна перспектива; оценка на степента на преводна еквивалентност и семантична адекватност на шведския термин и българското съответствие, както и формулиране на препоръки за коригиране на някои български съответствия; сравнение между броя на коренните морфеми в шведските композити и пълнозначните думи в българските съответствия; включване

на английския език като трети език за съпоставка; включване и на други специализирани термини, напр. икономически, и сравнение между получените резултати; излизане извън сферата на термините и съпоставяне на резултатите при различни жанрове.

Глава 5. Заключение (стр. 154–156)

В настоящата глава се изяснява подходът към изпълнението на поставените в началото на дисертационния труд теоретични и практически задачи, чието разрешаване способства за изпълнение на основната цел на дисертацията (вж. т. 1.1.), както и се правят изводи и заключения.

Дисертационният труд потвърждава, че композицията е много по-предпочитан морфологичен начин в шведския език, за разлика от българския език, макар че тенденцията е разпространението ѝ в българския език да се засилва, включително и под влияние на английския език.

По-слабото разпространение в българския език вероятно би могло да бъде свързано и с ограничения във формата на композитите. Това по-слабо разпространение именно беше мотивът за изследователската хипотеза, представена в началото на изследването, че много рядко шведски сложни съществителни се превеждат като сложно съществително на български език.

За да бъде проверена хипотезата, е съставен лексикален преводен корпус от обществено-политическа лексика, ексцерпирана от документи на Европейския съюз специално за нуждите на настоящото изследване. Анализираният шведски сложни съществителни имена възлизат на 656 броя и се подчертава, че изследването не претендира за пълна представителност и изчерпателност, но е направена преценка, че такъв брой сложни съществителни имена дават възможност за очертаване на определени тенденции в двата езика.

На база на резултатите от емпиричните данни са направени някои основни изводи за шведските композити в лексикалния преводен корпус и за техните български съответствия:

- По-голямата част от шведските композити съдържат съществително име не само като втори, но и като първи компонент;
- По-голямата част от шведските композити съдържат отглаголно съществително име;
- Шведските композити са с подчинително отношение между основите;
- Установено е наличие на всички основни начини на свързване между основите – чрез интерфикс *s* (51%), без интерфикс (43%), както и отделни случаи на друг интерфикс. Установено, че свързването с интерфикс много често се наблюдава при първи компонент, оформен чрез композиция или чрез суфиксация;

- Изписването при шведските композити е главно слято. В случаите, при които първият компонент е съществително собствено име, е регистрирано голямо разнообразие при начина на изписване на шведските композити;
- Установено е, че доминантното българско съответствие на шведските композити е именно словосъчетание, структурирано по два основни начина: като атрибутивно или като предложно именно словосъчетане, т.е. прил.+същ. или същ.+предлог+същ.;
- В предложните словосъчетания е установено, че преобладава употребата на два предлога: *за* и *на*, които способстват за постигането на преводна еквивалентност в българския език посредством изразяване на съответните семантично-синтактични отношения между компонентите в шведските композити;
- Определени са т.нар. критични точки, при които може да се очакват проблеми при превода на шведски композити на български език и се изисква специално внимание.

Поставените теоретични и практически задачи се смятат за изпълнени и по този начин е постигната набелязаната цел: установени са, анализирани са и са описани семантичните и структурните особености на сложните съществителни имена в шведския език в съпоставка с българските им съответствия в рамките на определената терминологична подсистема.

В заключение се посочва, че постигането на целта потвърждава изследователската хипотеза, формулирана в началото на изследването, че шведските сложни съществителни, представляващи обществено-политическа лексика в документи на Европейския съюз, много рядко биват оформени като композиционни в българския език. Вместо това за назоваването на същото понятие в българския език се предпочита използването на именни словосъчетания.

Дисертационният труд съдържа **приложение** (стр. 158–172), представящо лексикалния преводен корпус на изследването.

Библиографията (стр. 173–184) включва списък на цитираната литература, като също така са посочени и източниците на примерите.

Списък на цитираната литература в автореферата

1. Аврамова, Осенова 2005: Аврамова, Цветанка, Петя Осенова. *Отново по въпроса за границата между сложна дума и словосъчетание*. – В: *Littera scripta manet*. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. дфн Василка Радева, съст. Ю. Стоянова и др. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2005, 346–358.
2. Балтова 1971: Балтова, Юлия. *За границата между сложна дума и словосъчетание*. – В: *Български език*, 1971, № 2–3, 197–204.
3. Бауер 2009. Bauer, Laurie. *Typology of Compounds*. – В: *The Oxford Handbook of Compounding*, eds. R. Lieber and Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 2009, 540–560.
4. Бой 2005: Booij, Geert. *The grammar of words*. New York: Oxford University Press.
5. Бояджиев 1999: Бояджиев, Куцаров, Пенчев. *Съвременен български език*. София: Изток-Запад, 1999.
6. Бояджиев 2011: Бояджиев, Тодор. *Българска лексикология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2011.
7. Георгиева 1967: Георгиева, Ел. *Сложни съществителни в съвременния български книжовен език (с оглед предимно към по-нови образци)*. – В: *Известия на Института по български език*, т. XIII, София, 1967, 157–202.
8. Гжега 2009: Grzega, Joachim. *Compounding from an onomasiological perspective*. – В: *The Oxford Handbook of Compounding*, eds. R. Lieber and Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 2009, 348 – 373.
9. ГСБКЕ 1983₁: *Граматика на съвременния български книжовен език. Том II – Морфология*, гл. ред. Стоян Стоянов. София: Издателство на Българската академия на науките, 1983.
10. ГСБКЕ 1983₂: *Граматика на съвременния български книжовен език. Том III – Синтаксис*, гл. ред. Константин Попов. София: Издателство на Българската академия на науките, 1983.
11. Данчев 2001: Данчев, Андрей. *Съпоставително езикознание. Теория и методология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2001.
12. Димитрова 2019: Димитрова, Стефана. *Дериватологични правила и семантични закони*. – В: *От средновековния немски до съвременния български език*, съст. Л. Бурова, М. Ендрева, Р. Килева-Стаменова. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, 51–59.
13. Карлсон 2017: Karlsson, Ola (red.). *Svenska skrivregler*. Liber AB, 2017.
14. Кастовски 2005: Kastovsky, Dieter. *Hans Marchand and the Marchandians*. – В: *Handbook of word-formation*, P. Štekauer and R. Lieber (eds.), 99 – 124. Dordrecht: Springer, 2005.
15. Либер, Щекауер 2009: Lieber, R., P. Štekauer. *Introduction: status and definition of compounding*. – В: *The Oxford Handbook of Compounding*, eds. R. Lieber and Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 2009, 3–18.
16. Лилестранд 1993: Liljestränd, Birger. *Så bildas orden*. Lund: Studentlitteratur, 1993.
17. Малмгрен 1994: Malmgren, Sven-Göran. *Svensk lexikologi*. Lund: Studentlitteratur, 1994.
18. Нурдман 1992: Marianne Nordman. *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur, 1992.
19. Осенова 2009: Осенова, Петя. *Именните фрази в българския език*. София: ЕТО, 2009.

20. Пенчев 1999: Бояджиев, Куцаров, Пенчев. *Съвременен български език*. София: Изток-Запад, 1999.
21. Пенчева 2004: Пенчева, Майя. *Английските думи*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2004.
22. Попова 2012: Попова, Мария. *Теория на терминологията*. Велико Търново: ИК „Знак'94“, 2012.
23. ПРСБКЕ 1983: *Правописен речник на съвременния български книжовен език*. София, 1983.
24. Радева 1987: Радева, Василка. *Българското словообразуване*. София: Университетско издателство „Климент Охридски“, 1987.
25. Радева 1991: Радева, Василка. *Словообразуването в българския книжовен език*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1991.
26. Радева 2004: Радева, Василка. *Традиция и иновационност в съвременните словообразователни процеси*. – В: Българистични студии, отг. ред. В. Радева. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2004, 24–30.
27. Радева 2007: Радева, Василка. *В света на думите*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2007.
28. Радева 2017: Радева, Василка. *Българска лексикология и лексикография*. София: Изд. „Изток-Запад“, 2017.
29. SAG 1999: Teleman, Hellberg, Andersson. *Svenska Akademiens grammatik, v.2 Ord*. Stockholm: Svenska Akademien, 1999.
30. Скализе, Бизето 2009: Scalise, Sergio, Antonietta Bisetto. *The classification of compounds*. – В: The Oxford Handbook of Compounding, eds. R. Lieber and Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 2009, 34 – 53.
31. Съодерберг 1971: Söderbergh, Ragnhild. *Svensk ordbildning*. Stockholm: Läromedelsförlagen, 1971.
32. Теландер 1997: Thelander, Kerstin. *Den långa svenskan*. – В: Språket lever! Falun: Scandbook AB, 1997, 281–287.
33. Торел 1981: Thorell, Olof. *Svensk ordbildningslära*. Stockholm: Esselte Studium, 1981.
34. Хансен 1977: Hansen, Klaus. *Probleme der Sprachkonfrontation (Deutsch – Englisch) im Bereich der Wortbildung*. – В: Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik 25, 293–306, 1977.
35. Щекауер 1998: Štekauer, Pavol. *An onomasiological theory of English word-formation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company, 1998.
36. Щекауер 2005: Štekauer, Pavol. *Onomasiological approach to word-formation*. – В: Handbook of word-formation, P. Štekauer and R. Lieber (eds.). Dordrecht: Springer, 2005, 207–232.
37. Щекауер 2016: Štekauer, Pavol. *Compounding from an onomasiological perspective*. – В: The semantics of compounding, ed. by Pius ten Hacken. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, 54–68.
38. Юсефсон 2005: Josefsson, Gunlög. *Ord*. Lund: Studentlitteratur, 2005.

Публикации по темата на дисертацията

Шведските сложни съществителни от областта на икономиката и техните български съответствия. – В: Петнадесетата научна конференция на нехабилитирани преподаватели и докторанти във Факултета по класически и нови филологии. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018, стр. 16–24.

Някои формални особености на шведските композити (в съпоставителен план с българския език). – В: Научна конференция на нехабилитирани преподаватели и докторанти от Факултета по класически и нови филологии. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, стр. 24–30.

За първия компонент в сложните съществителни имена в шведския език. – В: XIV Национални филологически четения за студенти и докторанти в чест на светите братя Кирил и Методий. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2020, стр. 98–103.

Някои формални и семантични особености на шведските композити в контекста на чуждоезиковото обучение. – В: Сборник с доклади от международната конференция „Лингводидактически ракурси“ по случай 70 години Катедра по методика на чуждоезиковото обучение в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (под печат).

Шведски сложни съществителни, съдържащи отглаголно съществително име и техните български съответствия. – В: Сборник с доклади от Седемнадесетата научна конференция на нехабилитирани преподаватели и докторанти във ФКНФ (под печат).

Приносни моменти в дисертационния труд

Дисертационният труд представлява първото шведско-българско съпоставително изследване, посветено на композитите в шведския език и на начините за тяхното представяне на български език в синхронен план. За първи път се прави съпоставка между композицията в шведския и българския език на системно ниво.

Изследването се съсредоточава върху активен източник на лексика в съвременния шведски и български език: терминологична обществено-политическа лексика. Специално за целите на дисертацията е съставен лексикален преводен корпус с термини предимно от областта на миграцията и убежището, ексцерпирани от документи на Европейския съюз. Лексикалният преводен корпус включва термини, оформени като композити в шведския език и техните български съответствия.

Идентифицирани са различните типове български съответствия на шведски композити от обществено-политическата сфера, които са подробно анализирани, описани и класифицирани, като са установени два доминантни типа: предложно именно словосъчетание от типа същ.име+предлог+същ.име; атрибутивно словосъчетание от типа прил.име+същ.име.

Изготвен е алгоритъм от стъпки при превода на шведски композити на български език, който цели достигането до функционални преводни еквиваленти чрез фокусирането върху най-проблемните моменти, както следва: определяне на границата между компонентите; определяне наличието/липсата на интерфикс; определяне на точното значение на компонентите; определяне на семантичните отношения между компонентите; избор на вариант за изразяване на семантичните отношения на български език; подбор на предлог в случай на предложно свързване.

Резултатите от изследването биха могли да бъдат използвани в приложната лингвистика (в чуждоезиковото обучение по шведски език за българи, при изготвянето на помагала), при подготовка на преводачи и редактори, в лексикографията.